

„Wsparcie Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej w zakresie utworzenia Obserwatorium Integracji Społecznej” -
Projekt systemowy współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu
Operacyjnego Kapitał Ludzki.

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Lublinie**

**Informacja dotycząca pomocy społecznej
w województwie lubelskim na dzień 31.12.2010 r.**

**Opracował
Zespół Obserwatorium Integracji Społecznej
Kwiecień 2011 r.**

„ Społeczeństwo, które nie dba o integrację, kohezję, likwidację podziałów społecznych
nie jest bezpiecznym, nie zapewnia zrównoważonego rozwoju.
O pomocy społecznej należy myśleć nie jak o koszcie, ale inwestycji w zasoby ludzkie,
ograniczającej wykluczenie społeczne znaczącej części populacji.”

Walter Schwimmer

Spis treści

I. Wstęp.....	3
Struktura demograficzna.....	4
Migracje ludności.....	5
Rynek pracy.....	6
Poziom dochodów i świadczenia społeczne.....	8
Województwo lubelskie na tle kraju w świetle Diagnozy Społecznej.....	13
Organizacja zadań pomocy społecznej województwa lubelskiego na tle kraju.....	15
II. Świadczenia pomocy społecznej.....	17
Wydatki ponoszone przez gminy i powiaty na realizację świadczeń pieniężnych.....	25
II.1. Świadczenia pomocy społecznej realizowane przez gminy.....	26
Gminny system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.....	38
Programy osłonowe realizowane przez gminy województwa lubelskiego.....	39
II.2. Świadczenia pomocy społecznej realizowane przez powiaty.....	40
III. Infrastruktura pomocy społecznej.....	43
Infrastruktura o zasięgu lokalnym.....	47
Infrastruktura o zasięgu ponadgminnym.....	48
Standardy usług w domach pomocy społecznej.....	50
IV. Kadra pomocy społecznej.....	51
V. Organizacje pozarządowe działające w zakresie pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego.....	57
Podsumowanie.....	61
Spis tabel, wykresów i map.....	64

I. Wstęp.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Celem pomocy społecznej jest :

- wsparcie osób i rodzin w przezwyciężeniu trudnej sytuacji życiowej, doprowadzenie – w miarę możliwości – do ich życiowego usamodzielnienia i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka,
- zapewnienie dochodu do wysokości poziomu interwencji socjalnej osobom i rodzinom o niskich dochodach, które wymagają okresowego wsparcia,
- zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej - dla osób nie posiadających dochodu lub o niskich dochodach, w wieku poprodukcyjnym i osobom niepełnosprawnym,
- zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym przemocą w rodzinie,
- integracja ze środowiskiem osób wykluczonych społecznie,
- stworzenie sieci usług socjalnych adekwatnych do potrzeb w tym zakresie.

Obowiązek realizacji zadań pomocy społecznej spoczywa na administracji samorządowej i rządowej współpracującej w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Zadania w zakresie pomocy społecznej obejmują w szczególności:

- przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń,
- prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury,
- analizę i ocenę zjawisk powodujących konieczność udzielania świadczeń pomocy społecznej,
- pracę socjalną, rozumianą jako zawodową działalność skierowaną do rodzin w celu wzmocnienia lub odzyskania ich zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie oraz na tworzeniu warunków sprzyjających temu celowi,
- rozwijanie nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Na zakres potrzeb w obszarze pomocy społecznej duży wpływ mają uwarunkowania demograficzne, społeczne i kulturowe, stan zdrowia ludności oraz stopień rozwoju gospodarczego.

Województwo lubelskie usytuowane w południowo-wschodniej części kraju, pod względem powierzchni jest jednym z większych regionów kraju. Powierzchnia Lubelszczyzny wynosi 25 122 km² i stanowi 8% powierzchni kraju, co plasuje region na trzecim miejscu. Według stanu na koniec 2009 r. region zamieszkiwało 2 157 202 osób (8 pozycja w kraju). W porównaniu do roku 2008 liczba mieszkańców Lubelszczyzny zmalała o 0,2%. Jako bezpośrednią przyczynę zmniejszania się od kilku już lat populacji ludności zamieszkującej region należy wskazać malejący z roku na rok przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji.

Struktura demograficzna

Województwo lubelskie jest jednym z większych pod względem powierzchni regionów w kraju (3 lokata). Obszar 25,1 km² zamieszkuje blisko 2,2 mln osób, tj. 5,7 % ogółu ludności Polski (8 lokata). Lubelszczyzna zalicza się do najsłabiej zaludnionych i zurbanizowanych województw, średnia gęstość zaludnienia to 86 osób na 1 km² (na poziomie kraju – 122 osoby) i w porównaniu do roku 2009 nie uległa zmianie.

Ze wstępnych danych wynika, że w 2010 roku zwiększyła się liczba mieszkańców 8 województw. Od lat największe tempo przyrostu ludności odnotowuje się w województwie pomorskim (o 0,5 %), mazowieckim, małopolskim i wielkopolskim (po 0,3 %), natomiast w minionej dekadzie najbardziej zmniejszyła się liczba ludności w województwach opolskim i łódzkim oraz świętokrzyskim i lubelskim (po 0,3 %).

Do najmniej zaludnionych obszarów województwa należą powiaty: włodawski, parczewski, bialski i chełmski. Najwięcej ludności (ponad 100 tys.) zamieszkuje powiaty: lubelski grodzki, lubelski ziemski, puławski, bialski, zamojski, łukowski i biłgorajski.

W 44 miastach Lubelszczyzny w roku 2009 zamieszkiwało ok. 1 mln mieszkańców, tym samym wskaźnik urbanizacji kształtował się na poziomie 46,5% i był znacznie niższy od średniej na poziomie kraju (61%). W porównaniu do innych regionów Polski, województwo lubelskie należy do słabo zurbanizowanych. Głównym czynnikiem mającym na to wpływ, poza malejącym przyrostem naturalnym i ujemnym saldem migracji, jest typowo rolniczy charakter regionu.

W populacji województwa zdecydowanie przeważają kobiety, których udział w 2009 r. wynosił 57 %. Wg danych GUS na koniec 2009 r. na 100 mężczyzn przypadało 107 kobiet.

Na Lubelszczyźnie w 2009 r. odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wynosił 20 %, w wieku produkcyjnym 63 %, a w wieku poprodukcyjnym 17 %.

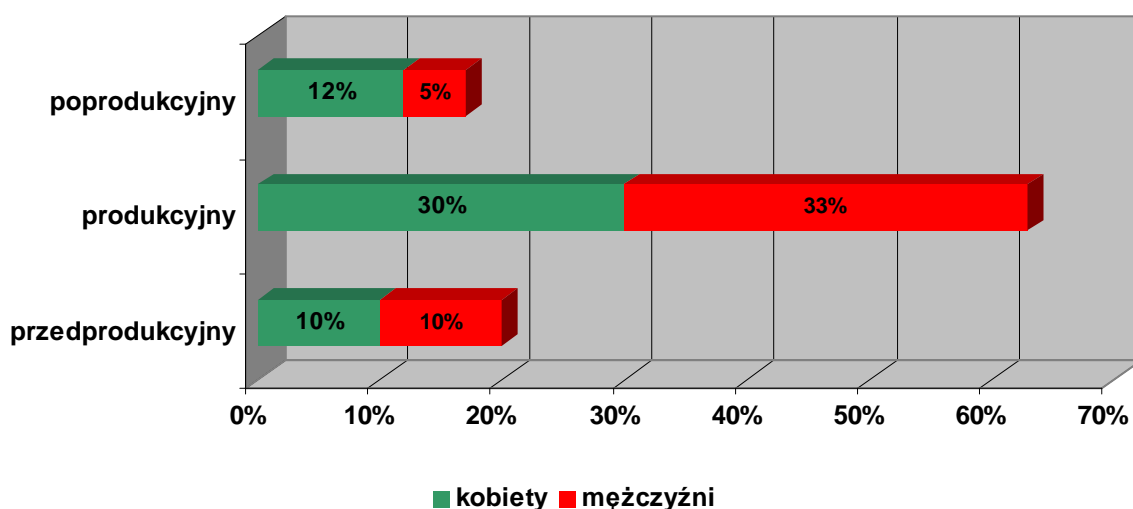
Należy podkreślić, iż zjawiska demograficzne najsilniej oddziałują na gospodarkę poprzez liczbę i strukturę ludności w wieku produkcyjnym. Osoby w tej grupie wiekowej określają wielkość potencjalnych zasobów pracy, te zaś z kolei – rozmiary potencjalnego zatrudnienia, dlatego ta grupa jest istotnym elementem siły produkcyjnej społeczeństwa.

W odniesieniu do ekonomicznych grup wieku można stwierdzić, że na terenie województwa występuje niższa, od przeciętnej w kraju, tendencja zmian wielkości populacji, szczególnie w odniesieniu do ludności w wieku produkcyjnym. Rozkład w populacji ludności według ekonomicznych grup wieku jest niekorzystny, szczególnie ze względu na niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym. Czynniki o charakterze demograficznym – kurczenie się zasobu osób w wieku produkcyjnym, starzenie się

ludności, a także prognozowane ujemne saldo migracji – mogą, w dłuższej perspektywie czasowej, skutkować osłabieniem dynamiki rozwoju gospodarczego województwa, szczególnie w porównaniu do sytuacji w pozostałych regionach kraju.

Analiza ekonomicznych grup wieku mieszkańców Lubelszczyzny wskazuje na istotne zróżnicowanie pod względem płci.

Wykres nr 1 Odsetek mieszkańców Lubelszczyzny ze względu na wiek i płeć.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Lublin XII 2010

Na szczególną uwagę zasługuje bardzo duży udział kobiet w wieku poprodukcyjnym, co związane jest ze znacznie dłuższym przeciętnym trwaniem życia kobiet. Jednocześnie należy podkreślić, iż udział kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w 2010 r. był ponad dwukrotnie wyższy niż mężczyzn i stanowił 69 %. Na poziomie kraju sytuacja kształtuje się podobnie. Dodatkowo istotna jest również relacja osób w wieku nieprodukcyjnym do osób w wieku produkcyjnym. Miernik ten umożliwia ocenę stopnia ekonomicznego obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym. W 2009 r. w województwie lubelskim na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało blisko 59 osób w wieku nieprodukcyjnym. W porównaniu do roku 2008 wartość wskaźnika obciążenia demograficznego zmniejszyła się o 0,5 pkt. proc. z 59 % do 58,5 % w 2009 r. Jako przyczynę należy wskazać wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym i spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym.

Migracje ludności

Lubelszczyzna należy do regionów o największej migracji w kraju. Dotyczy to w szczególności stałego odpływu ludności z terenów wiejskich, co wiąże się z poszukiwaniem przez mieszkańców lepszych warunków ekonomicznych. Ponadto, dużym problemem województwa lubelskiego jest migracja młodej, często dobrze wykształconej ludności poza obszar województwa. Kolejnym kierunkiem migracji są inne

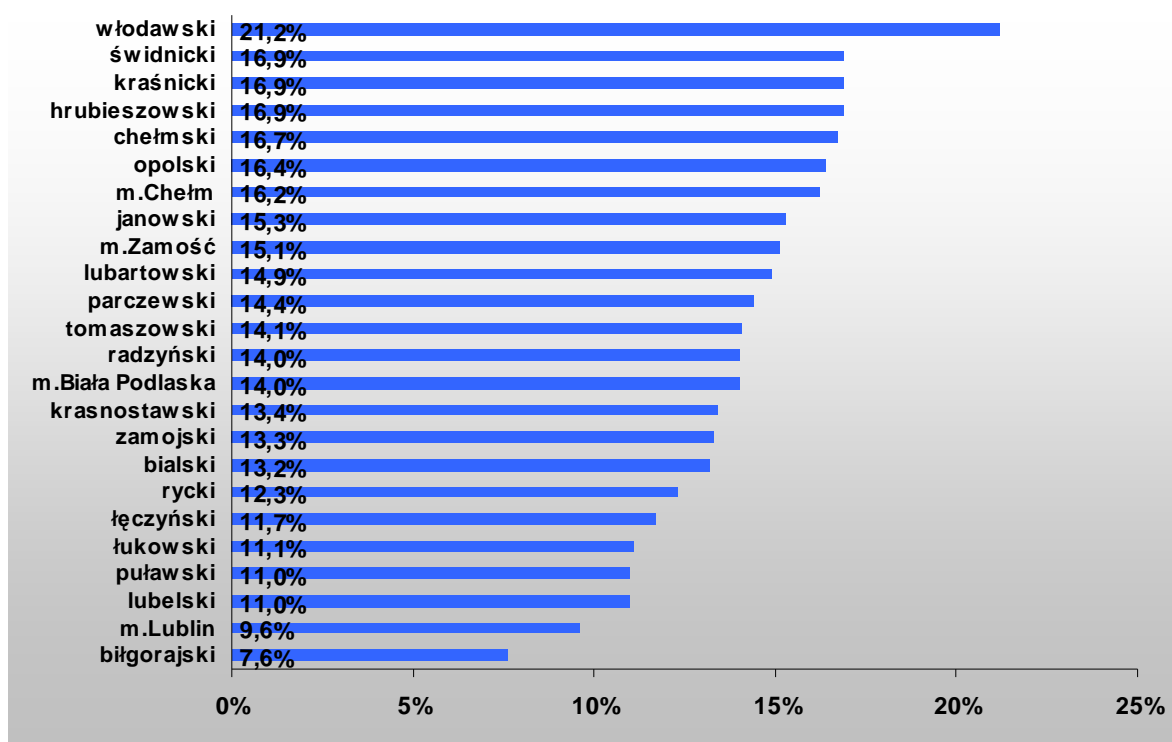
państwa, co również wiąże się przede wszystkim z poszukiwaniem nowej, lepszej pracy. W 2009 r. ogólne saldo migracji przyjęło wartość ujemną i wyniosło – 4,4 tys. osób. Ujemną wartość osiągnęło zarówno saldo migracji wewnętrznych (– 4,1 tys. osób), jak i zagranicznych (– 315 osób). Saldo migracji na 1 tys. mieszkańców Lubelszczyzny w 2009 r. kształtowało się na poziomie – 1,92 ‰ i było nieco niższe niż w 2008 r. (– 2,1 ‰).

Rynek pracy

Analizując sytuację na lubelskim rynku pracy należy zwrócić uwagę na poziom bezrobocia w regionie, który podobnie jak w innych regionach kraju, jest poważnym zjawiskiem społecznym i ekonomicznym.

Według danych WUP w Lublinie na koniec grudnia 2010 r. w urzędach pracy w woj. lubelskim zarejestrowanych było 119 709 osób bezrobotnych. W stosunku do 2009 r. liczba bezrobotnych zwiększyła się o 2,1%. Tym samym stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 13 % (przy średniej krajowej 12,3 %). Należy podkreślić, iż wzrost stopy bezrobocia w skali roku odnotowano we wszystkich województwach.

Wykres nr 2 Stopa bezrobocia w powiatach województwa lubelskiego na koniec grudnia 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP Lublin XII 2010

Najniższą stopę bezrobocia rejestrowanego zanotowano w powiecie biłgorajskim (7,6%), grodzkim lubelskim (9,6%) oraz powiecie puławskim i ziemskim lubelskim (11%). Natomiast powiat włodawski charakteryzuje najwyższy poziom wskaźnika – 21,2%, tj. o 7,6 % więcej niż średnia na poziomie województwa. Różnica pomiędzy najwyższą a najniższą wartością miernika stanowi 13,6 %, co świadczy o bardzo dużym zróżnicowaniu sytuacji na rynku pracy w poszczególnych rejonach regionu.

Wykres nr 3   Udział osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w stosunku do ogółu bezrobotnych w województwie lubelskim.

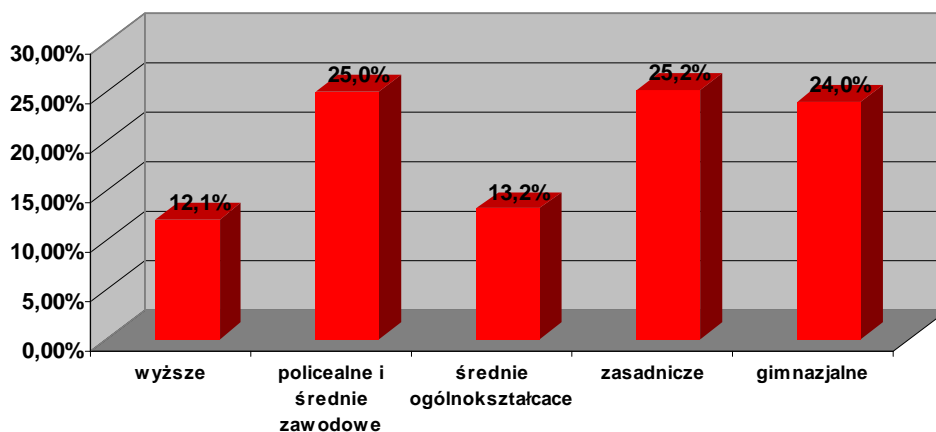

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US Lublin XII 2010

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych połowę stanowią osoby długotrwale bezrobotne (52 %). Co czwarty bezrobotny nie ma kwalifikacji zawodowych (25 %). Prawo do zasiłku na koniec 2010 r. posiadało 11 % bezrobotnych. Najmniejszą grupę wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowią osoby niepełnosprawne (3,5 %).

Wykres nr 4 Poziom wykształcenia wśród bezrobotnych (stan za I. półrocze 2010 roku).

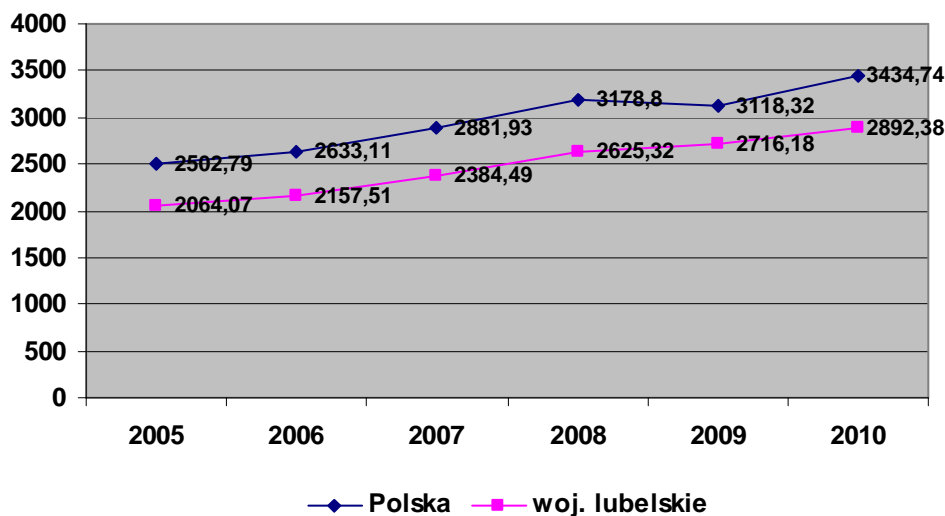
Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych US Lublin XII 2010

Wykwalifikowani bezrobotni, którzy posiadają zawód wyuczony w szkole zasadniczej lub średniej zawodowej (policealnej) stanowią połowę ogólnej liczby bezrobotnych (odpowiednio 24 % i 25 %). Wśród bezrobotnych najmniej jest osób z wykształceniem wyższym (12 %), co oznacza, że osoby dobrze wykształcone mają najmniej problemów z uzyskaniem zatrudnienia.

Poziom dochodów i świadczenia społeczne

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w województwie lubelskim w 2010 r. ukształtowało się na poziomie 2 892,38 zł i było wyższe o 6,5 % niż w 2009 r. Pod względem wysokości wynagrodzenia na poziomie całego kraju, województwo lubelskie uplasowało się na trzecim miejscu, wśród regionów o najniższym przeciętnym wynagrodzeniu (za warmińsko-mazurskim i podkarpackim). Analizując dynamikę przeciętnego wynagrodzenia w regionie w latach 2005-2010, należy podkreślić, iż tempo wzrostu wynagrodzeń kształtuje się na poziomie zbliżonym do krajowego. Mieszkańcy Lubelszczyzny w 2010 r. zarabiali średnio o 40 % więcej w porównaniu do 2005 r.

Wykres nr 5 Dynamika przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto (w zł) w sektorze przedsiębiorstw w latach 2005-2010.

Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w województwie lubelskim w 2010 r. kształtowało się na poziomie 3 150 zł. Tym samym region plasuje się na dwunastym miejscu w kraju (najwyższy poziom wynagrodzenia zanotowano na Mazowszu, zaś najniższy na Podkarpaciu). W porównaniu do roku 2009 zaobserwowano wzrost poziomu wynagrodzeń w regionie o ok. 6 %.

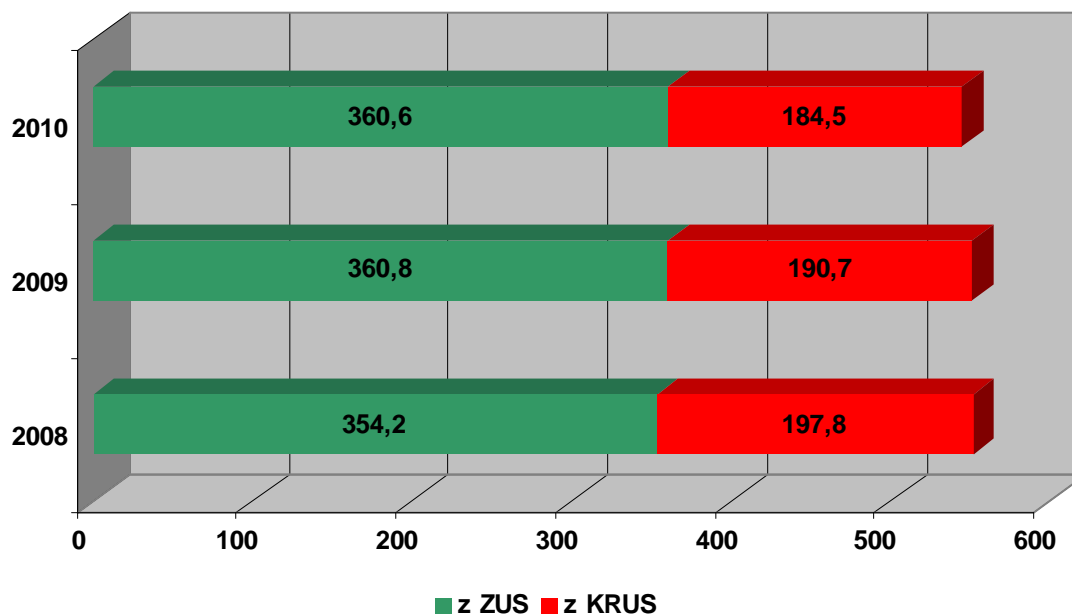
Tabela nr 1 Przeciętna wysokość świadczeń społecznych w 2010 (w złotych).

Rodzaj świadczenia	Z ZUS	Z KRUS
Emerytury	1523,21	986,40
Renty z tytułu niezdolności do pracy	1146,93	762,76
Renty rodzinne	1255,37	1021,78

Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych US Lublin I-IX 2010

Przeciętna miesięczna emerytura brutto z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w okresie I-IX 2010 r. w województwie lubelskim kształtowała się na poziomie 1 523,21 zł (wzrost o 6,2 % w stosunku do analogicznego okresu 2009 roku), zaś renta z tytułu niezdolności do pracy wynosiła 1 146,93 zł (więcej o 7,3 % do roku ubiegłego, ale mniej o 15 % w porównaniu do poziomowi kraju). Emerytura rolników indywidualnych to 986,40 zł (wzrost o 4,6 %), zaś renta 762,76 zł (więcej o 5 % w stosunku do roku 2009).

Wykres nr 6 Liczba emerytów i rencistów w latach 2008-2010 (w tysiącach).

Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych US Lublin I-IX 2010

Na koniec III-go kwartału 2010 roku liczba emerytów i rencistów w województwie lubelskim wynosiła 545,1 tysięcy (w tym tylko emerytów 369 tyś.), tj. o 6,4 tyś. mniej niż w roku 2009. Emeryci i renciści stanowili 25,3 % ogółu ludności województwa lubelskiego (w kraju 23,3 %). Samą emeryturę pobierało 97,8% osób w wieku poprodukcyjnym (w kraju 95,7 %).

Wskaźnikiem sytuacji ekonomicznej mieszkańców Lubelszczyzny jest wysokość miesięcznego dochodu rozporządzalnego w gospodarstwach domowych na 1 osobę. W 2009 r. województwo lubelskie z dochodem rozporządzalnym w wysokości zaledwie 881 zł uplasowało się na trzecim miejscu w kraju wśród regionów o najniższym dochodzie rozporządzalnym. Należy podkreślić, iż poziom dochodu w regionie należał do jednego z najniższych w kraju (średnia na poziomie kraju – 1 046 zł). Niższy niż na Lubelszczyźnie przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę zanotowano w dwóch województwach: świętokrzyskim (878 zł) i podkarpackim (791 zł). W roku 2010 wysokość dochodu rozporządzalnego nieznacznie wzrosła i wynosiła 908,99 zł na osobę.

Sytuację społeczną w regionie obrazuje również wskaźnik zagrożenia ubóstwem wg trzech granic ubóstwa, tj. minimum egzystencji oraz relatywnej i ustawowej granicy ubóstwa. Począwszy od 2005 r. widoczna jest tendencja spadkowa mierników, co wskazuje na niewielką poprawę sytuacji mieszkańców regionu. Jednocześnie należy zaznaczyć, iż zagrożenie ubóstwem na Lubelszczyźnie jest wyższe w porównaniu do sytuacji na poziomie kraju. Wg danych na koniec 2008 r. wskaźnik dotyczący minimum egzystencji kształtował się na poziomie 8,3% (w skali kraju – 5,6%). Również wskaźniki: relatywna oraz ustawowa granica ubóstwa były wyższe od średniej krajowej i kształtowały się na poziomie 23,7 % i 15,3 %, tj. więcej odpowiednio o 6,1 i 4,7 pkt. proc. niż w na poziomie kraju.

Obliczone na podstawie EU-SILC 2008 (według metodologii Eurostatu) przez GUS wojewódzkie wskaźniki zagrożenia ubóstwem relatywnym wahały się od 12 % do 28 %.

Najniższymi wskaźnikami ubóstwa dochodowego odznaczały się województwa mazowieckie oraz śląskie. Niestety, najwięcej mieszkańców zagrożonych biedą dochodową mieszkało w województwie lubelskim (28 %), podkarpackim (26 %) oraz świętokrzyskim (24 %).

Tabela nr 2   Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wg Eurostat w 2008 roku.

Województwo	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (%)
Dolnośląskie	15
Kujawsko-pomorskie	17
Lubelskie	28
Lubuskie	18
Łódzkie	18
Małopolskie	15
Mazowieckie	12
Opolskie	14
Podkarpackie	26
Podlaskie	18
Pomorskie	17
Śląskie	13
Świętokrzyskie	24
Warmińsko-mazurskie	21
Wielkopolskie	16
Zachodniopomorskie	16

Źródło: : opracowanie własne na podstawie danych EU-SILC 2008

Na podstawie przeprowadzonego przez zespół Obserwatorium Integracji Społecznej w styczniu 2011 r. badania „Poziom ubóstwa w powiatach i gminach województwa lubelskiego w latach 2007 - 2010” można stwierdzić, że poziom zagrożenia ubóstwem jest wysoki i bardzo wysoki dla $\frac{1}{3}$ mieszkańców województwa. Najbardziej zagrożonych ubóstwem jest 6 powiatów: chełmski, hrubieszowski, janowski, kraśnicki, opolski i włodawski. Do wysokiego stopnia zagrożenia ubóstwem stale należą 2 powiaty: lubartowski i zamojski. W grupie powiatów zagrożonych ubóstwem w stopniu umiarkowanym sytuuje się 6 powiatów: biański, łukowski, parczewski, radzyński, świdnicki i miasto Chełm. Z kolei w stopniu niskim są zagrożone 2 powiaty: lubelski i miasto Biała Podlaska, zaś w grupie charakteryzującej się bardzo niskim stopniem zagrożenia ubóstwem w omawianych latach są stale 3 powiaty puławski, łęczyński i miasto grodzkie Lublin.

Szczegółowe dane dotyczące stopnia zagrożenia ubóstwem w poszczególnych powiatach w analizowanych latach przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 3 Stopień zagrożenia ubóstwem powiatów województwa lubelskiego w latach 2007-2009.

powiat	2007	2008	2009
białski	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany
biłgorajski	niski	niski	bardzo niski
chełmski	bardzo wysoki	bardzo wysoki	bardzo wysoki
hrubieszowski	bardzo wysoki	bardzo wysoki	bardzo wysoki
janowski	bardzo wysoki	bardzo wysoki	bardzo wysoki
krasnostawski	niski	niski	umiarkowany
kraśnicki	bardzo wysoki	bardzo wysoki	bardzo wysoki
lubartowski	wysoki	wysoki	wysoki
lubelski	niski	niski	niski
łęczyński	bardzo niski	bardzo niski	bardzo niski
łukowski	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany
opolski	bardzo wysoki	bardzo wysoki	bardzo wysoki
parczewski	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany
puławski	bardzo niski	bardzo niski	bardzo niski
radzyński	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany
rycki	wysoki	wysoki	umiarkowany
świdnicki	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany
tomaszowski	bardzo wysoki	bardzo wysoki	wysoki
włodawski	bardzo wysoki	bardzo wysoki	bardzo wysoki
zamojski	wysoki	wysoki	wysoki
m. Biała Podlaska	niski	niski	niski
m. Chełm	umiarkowany	umiarkowany	umiarkowany
m. Lublin	bardzo niski	bardzo niski	bardzo niski
m. Zamość	umiarkowany	umiarkowany	niski

Źródło: Opracowanie własne OIS

Województwo lubelskie na tle kraju w świetle Diagnozy Społecznej 2009. Warunki i jakość życia Polaków (Warszawa 2009).

Województwo lubelskie należy do najbiedniejszych regionów Polski, a tym samym do jednych z biedniejszych obszarów Unii Europejskiej. Badania przeprowadzone na potrzeby Diagnozy Społecznej 2009 wskazują, że województwo lubelskie zajmuje 14 miejsce ze względu na poziom życia gospodarstw domowych wśród 16 województw w kraju.

Analiza porównawcza warunków życia w układzie wojewódzkim była rozpatrywana pod kątem możliwości finansowych zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych w 8 obszarach:

- dochód
- wyżywienie
- zasobność materialna
- warunki mieszkaniowe
- kształcenie dzieci
- ochrona zdrowia
- uczestnictwo w kulturze
- wypoczynek

Hierarchia województw ze względu na poziom zaspokojenia potrzeb w poszczególnych obszarach warunków życia była zróżnicowana. Województwami o najwyższym poziomie warunków życia były w 2009 r. województwa opolskie, śląskie i wielkopolskie, a o najniższym warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie i łódzkie. W przypadku obszaru dochodów wyraźnie najlepsza sytuacja występowała w województwach mazowieckim, pomorskim i wielkopolskim, a najgorsza w województwach podkarpackim, świętokrzyskim i lubelskim (14 miejsce w rankingu). W obszarze wyżywienia najwyższym poziomem zaspokojenia potrzeb charakteryzowały się województwa wielkopolskie i mazowieckie, a najniższym warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie. Województwo lubelskie plasowało się na 8 pozycji. Potrzeby w zakresie zasobności materialnej były najwyżej zaspokojone w województwach opolskim i dolnośląskim, a najniżej w województwach warmińsko-mazurskim, lubelskim (15 miejsce wśród województw) i kujawsko-pomorskim. Najwyższy poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie warunków mieszkaniowych występował w województwach lubuskim, pomorskim i małopolskim, a najniższy w województwach świętokrzyskim, łódzkim i lubelskim, które zajęło 14 pozycję w rankingu województw. W obszarze kształcenia dzieci najlepsza sytuacja występowała w województwach lubuskim, śląskim i opolskim, a najgorsza w mazowieckim, warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim. Województwo lubelskie otrzymało 11 rangę w tym obszarze. Potrzeby w zakresie ochrony zdrowia na najwyższym poziomie były zaspokojone w województwach pomorskim, śląskim i wielkopolskim, a na najniższym w województwach dolnośląskim, lubuskim i świętokrzyskim. Województwo lubelskie zajęło 7 pozycję. Najwyższym poziomem zaspokojenia potrzeb w zakresie uczestnictwa w kulturze charakteryzowały się województwa mazowieckie, podkarpackie i śląskie, a najniższym województwa łódzkie, świętokrzyskie i lubuskie. Lubelszczyzna uplasowała się na 6 pozycji wśród wszystkich województw i ten obszar uzyskał najwyższą rangę dla województwa.

W zakresie wypoczynku najwyższy poziom zaspokojenia potrzeb występuje w województwach mazowieckim i śląskim, a najniższy w województwach łódzkim i świętokrzyskim oraz podkarpackim i warmińsko-mazurskim. Województwo lubelskie uplasowało się na 12 pozycji w tym obszarze.

Szczegółowy wykaz województw ze względu na zajmowaną rangę we wszystkich badanych obszarach prezentuje poniższa tabela:

Tabela nr 4 Warunki życia gospodarstw domowych – ranking województw.

Województwo	Dochód	Wyżywienie	Zasobność materialna	Warunki mieszkaniowe	Kształcenie dzieci	Ochrona zdrowia	Uczestnictwo w kulturze	Wypoczynek	Ranga ogółem
Opolskie	7,5	3	1	9	3	4	5	3	1
Śląskie	7,5	4	8	7	2	2	3	2	2
Wielkopolskie	5	1	7	10	4	3	10	6	3
Pomorskie	2	6	4	2	12	1	4	9	4
Mazowieckie	1	2	11	8	16	8	1	1	5
Małopolskie	3	5	13	3	10	9	11	5	6
Dolnośląskie	6	10	2	6	7	16	9	4	7
Podlaskie	13	7	3	12	9	6	7	7	8
Lubuskie	10	9	5	1	1	15	14	10	9
Zachodniopomorskie	4	15	10	5	6	10	8	11	10
Kujawsko-pomorskie	11	13	14	13	5	5	13	8	11
Podkarpackie	16	11	6	4	13	12	2	14	12
Lubelskie	14	8	15	14	11	7	6	12	13
Łódzkie	9	14	12	15	8	13	16	15,5	14
Świętokrzyskie	15	12	9	16	15	14	15	15,5	15
Warmińsko-mazurskie	12	16	16	11	14	11	12	13	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Diagnozy Społecznej 2009*.

Organizacja zadań pomocy społecznej województwa lubelskiego na tle kraju.

Pomoc społeczna umożliwia przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne możliwości, uprawnienia i zasoby. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem.

Przedmiotem szczególnej uwagi polityki społecznej są przeszkody, które blokują możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb ludzkich. Problemy społeczne charakteryzują się występowaniem na masową skalę skrajnie trudnych sytuacji w życiu jednostki i rodzin. Najważniejszymi kwestiami społecznymi w Polsce są: ubożenie ludności, bezrobocie, problemy osób znajdujących się w grupie wykluczonych społecznie, ochrona zdrowia.

Tabela nr 5 Powody przyznania pomocy w województwie lubelskim oraz w reszcie kraju w %.

Powód	Woj. lubelskie	Polska
Ubóstwo	56 %	53 %
Bezdomność	2 %	2 %
Bezrobocie	45,5 %	47 %
Niepełnosprawność	32 %	31 %
Długotrwała lub ciężka choroba	31 %	30 %
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego ogółem	19%	18 %
Przemoc w rodzinie	1 %	1 %
Alkoholizm	8 %	6,5 %
Narkomania	0,1 %	0,2 %
Sytuacja kryzysowa	0,3 %	1 %

źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPIPS-03

Średnia krajowa korzystających z pomocy społecznej (stan na czerwiec 2010 r.) wynosiła 8 %, natomiast w województwie lubelskim – 9 %.

Najwięcej rodzin w województwie lubelskim korzysta z pomocy z powodu ubóstwa – 56 % (w kraju 53 %) oraz bezrobocia – 45,5 % (w kraju 47 %), najmniej natomiast z uwagi na problem narkomanii oraz sytuacji kryzysowej – kolejno 0,1 % i 0,3 % (w Polsce – 0,2 % i 1 %).

Tabela nr 6 Liczba pracowników socjalnych oraz liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną.

	Liczba pracowników socjalnych OPS	Liczba rodzin objętych pomocą społeczną	Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną
Lubelszczyzna	1 236	62 908	197 914
Polska	18 245	1 060 533	2 961 906

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 I-IV 2010 r.

W okresie styczeń – czerwiec 2010 r. w naszym województwie na 1 pracownika socjalnego przypadało średnio 51 rodzin, w reszcie kraju natomiast na 1 pracownika socjalnego przypadało 58 rodzin.

II. Świadczenia pomocy społecznej.

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, prawo do świadczeń przysługuje:

- osobom posiadającym obywatelstwo polskie mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- cudzoziemcom mającym miejsce zamieszkania i przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej posiadającym zezwolenie na osiedlenie się, zgodę na pobyt tolerowany lub status uchodźcy nadany w Rzeczypospolitej Polskiej,
- obywatelom państw członkowskich Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego, przebywającym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, którzy uzyskali zezwolenie na pobyt.

Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (z wyjątkiem zasiłku celowego w związku ze zdarzeniem losowym, klęską żywiołową lub ekologiczną, zasiłku celowego specjalnego, zasiłku okresowego zwrotnego i celowego zwrotnego, pomocy dla rodziny zastępczej, świadczenia pieniężne dla cudzoziemców) przysługuje:

- osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza 477 zł miesięcznie,
- osobie w rodzinie, w której dochód nie przekracza 351 zł miesięcznie,
- rodzinie, której dochód nie przekracza sumy kwot kryterium dochodowego na osobę, przy jednoczesnym wystąpieniu trudnej sytuacji życiowej uzasadniającej udzielenie pomocy społecznej.

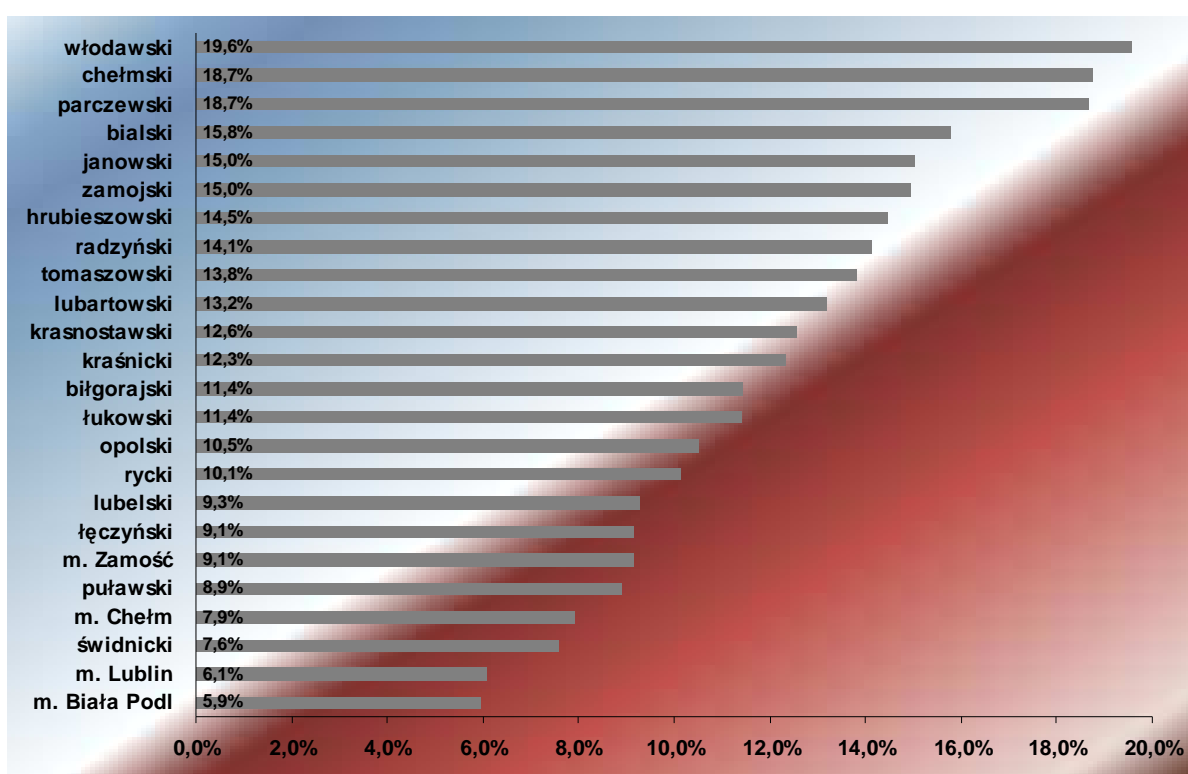
Według danych sprawozdawczych dla województwa lubelskiego w roku 2010 z różnych form świadczeń pomocy społecznej skorzystało ogółem 76 867 rodzin i 239 971 osób w tych rodzinach, tj. prawie o 1000 rodzin i 7022 osób w tych rodzinach mniej, niż w roku poprzednim (77 844 rodzin i 246 993osób), w tym:

- ze świadczeń przyznanych **w ramach zadań zleconych przez administrację rządową** bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę skorzystało 840 rodzin i 2 088 osób w tych rodzinach. W latach ubiegłych liczba ta była zdecydowanie większa i w 2009 roku wynosiła 10 003 rodziny i 16 588 osób w tych rodzinach.(Z uwagi na zmiany w przepisach ustawowych od 1 lipca 2009 r. wypłacanie zasiłków stałych oraz opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych znalazło się w zadaniach własnych gminy (art. 20 ustawy o pomocy społecznej);
- ze świadczeń przyznanych **w ramach zadań własnych samorządów** bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę skorzystało 76 349 rodzin i 238 544 osób w tych rodzinach (w 2009 r. 73 912 rodzin i 241 479 osób w tych rodzinach);
- pomocą w postaci **pracy socjalnej** objęto 46 933 rodziny i 131 372 osoby w tych rodzinach (w 2009 r. - 46 171 rodzin i 131 538 osób w tych rodzinach).

Na podstawie analizy danych sprawozdania rocznego MPiPS można stwierdzić, że odsetek korzystających ze świadczeń pomocy społecznej jest zróżnicowany terytorialnie i waha się od 5,9% w Mieście Biała Podlaska do 19,6% dla powiatu włodawskiego. Średni procentowy udział osób korzystających z pomocy społecznej dla całego województwa w 2010 roku wynosił 11,1 w stosunku do liczby mieszkańców (wg danych Urzędu Statystycznego w Lublinie na koniec 2009 r. województwo lubelskie zamieszkiwało 2 157 202 osoby). W porównaniu z ubiegłym rokiem liczba osób korzystających z pomocy społecznej nieznacznie zmalała (2009 r. – 11,4%).

Procentowy udział rodzin korzystających z pomocy społecznej w 2010 r. do liczby ludności w powiatach województwa lubelskiego przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 8 Odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w 2010 roku do liczby ludności w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.

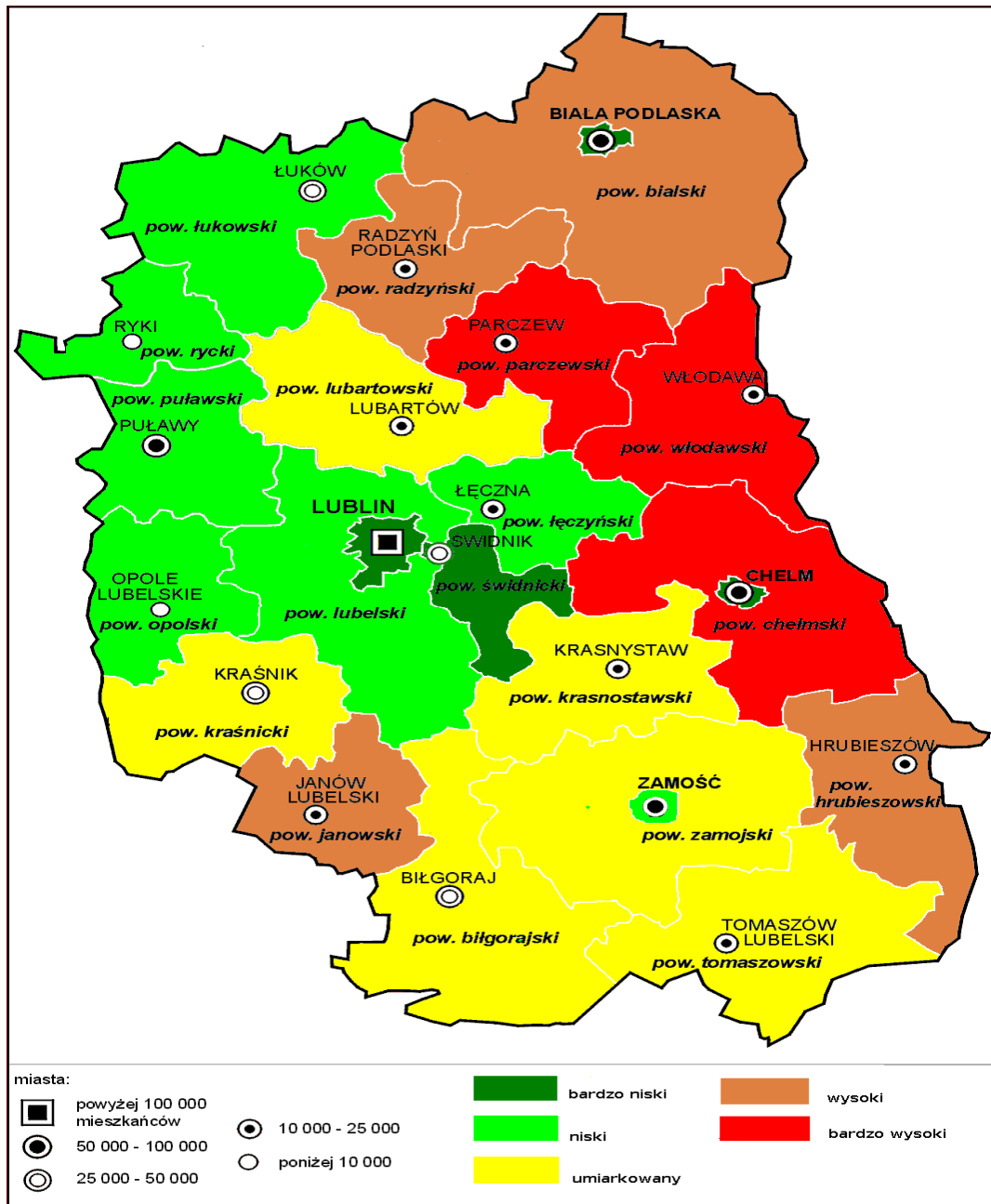

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

W 2010 roku bardzo wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców zanotowano w 3 powiatach: włodawskim, chełmskim i parczewskim (odpowiednio 19,6%, 18,8% i 18,7%). Wysoko umiejscowione pod względem liczby korzystających z pomocy społecznej były powiaty: białski, janowski, hrubieszowski i radzyński (od 15,8% do 14,2%).

Najmniej mieszkańców korzystało ze świadczeń pomocy społecznej w powiatach grodzkich: białskim, lubelskim i chełmskim oraz w powiecie świdnickim, gdzie wskaźnik ten wynosił od 5,9% do 7,9%.

Mapa nr 1 Odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego w stosunku do liczby mieszkańców (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

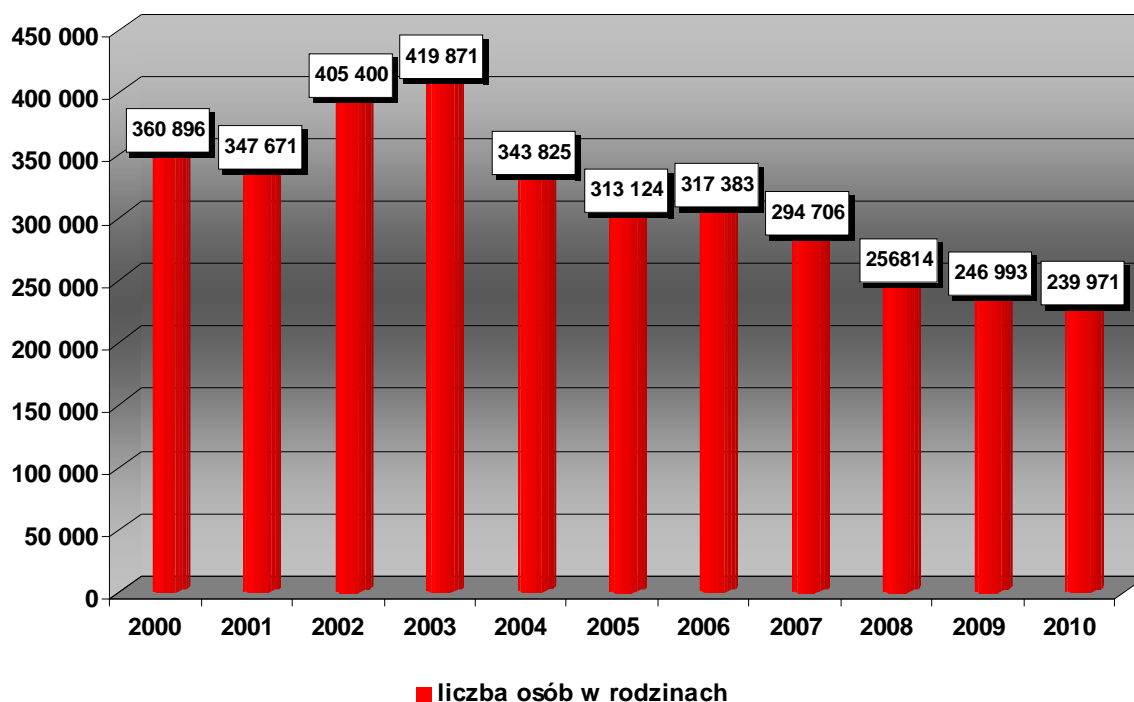
Tabela nr 7 Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w 2010 r. wg powiatów.

Lp.	Powiat	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej (ogółem)	Liczba osób w tych rodzinach	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej do liczby mieszkańców powiatu	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w powiecie do ogólnej liczby osób korzystających z pomocy w województwie
1.	białski	4 863	17 874	15,8%	7,4%
2.	biłgorajski	3 280	11 858	11,4%	4,9%
3.	chełmski	4 365	14 832	18,7%	6,2%
4.	hrubieszowski	2 915	9 770	14,5%	4,1%
5.	janowski	1 997	7 126	15,0%	3,0%
6.	krasnostawski	2 802	8 559	12,6%	3,6%
7.	kraśnicki	4 035	12 185	12,3%	5,1%
8.	lubartowski	3 582	11 853	13,2%	4,9%
9.	lubelski	4 122	13 323	9,3%	5,6%
10.	łęczyński	1 618	5 227	9,1%	2,2%
11.	łukowski	3 182	12 333	11,4%	5,1%
12.	opolski	1 975	6 559	10,5%	2,7%
13.	parczewski	1 989	6 722	18,7%	2,8%
14.	puławski	3 513	10 337	8,9%	4,3%
15.	radzyński	2 292	8 627	14,1%	3,6%
16.	rycki	1 923	5 920	10,1%	2,5%
17.	świdnicki	2 098	5 490	7,6%	2,3%
18.	tomaszowski	3 420	12 045	13,8%	5,0%
19.	włodawski	2 293	7 763	19,6%	3,2%
20.	zamojski	4 152	15 448	15,0%	6,4%
21.	m. Biała Podlaska	1 188	3 423	5,9%	1,4%
22.	m. Chełm	2 401	5 359	7,9%	2,2%
23.	m. Lublin	10 572	21 255	6,1%	8,9%
24.	m. Zamość	2 290	6 083	9,1%	2,5%
Razem:		76 867	239 971	11,1%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Liczbę osób w rodzinach objętych świadczeniami pomocy społecznej w latach 2000 – 2010 przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 9 Liczba osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w latach 2000 – 2010.

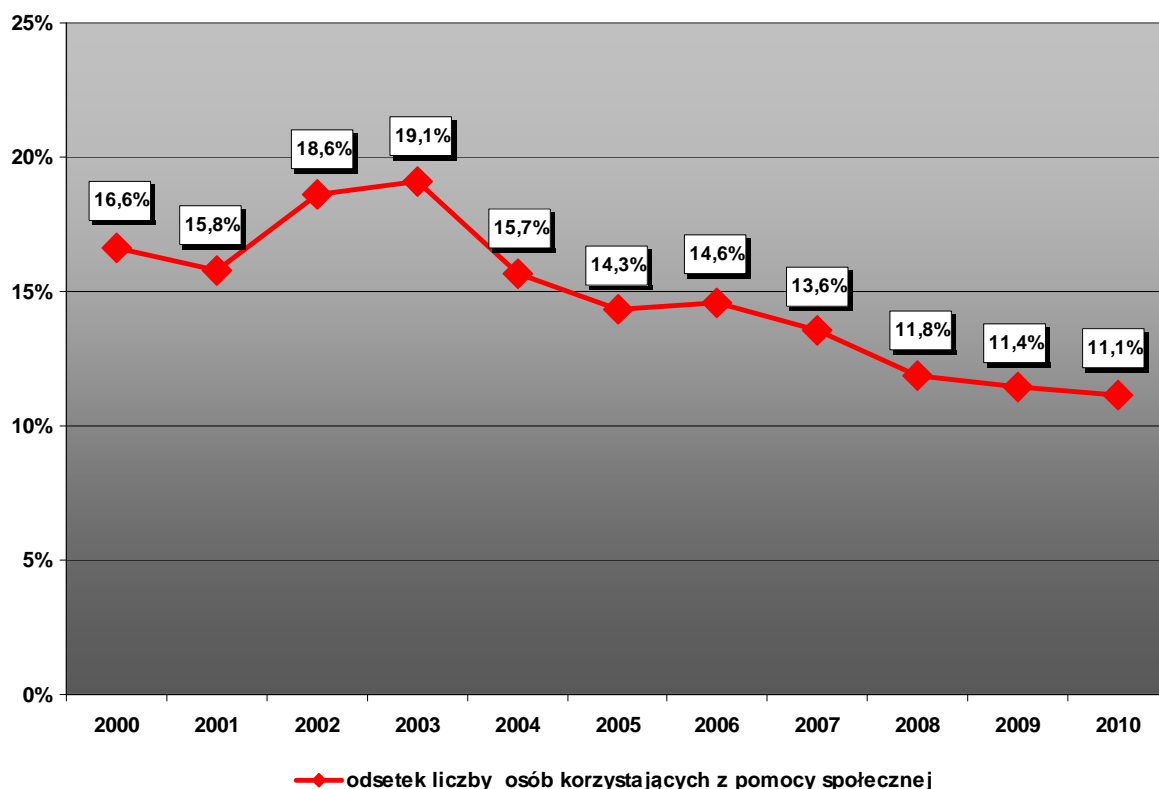

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r. oraz informacji o stanie pomocy społecznej województwa lubelskiego za lata 2000-2008.

Na przestrzeni dekady 2000-2010 największa liczba osób korzystających z pomocy społecznej przypadła na lata 2002 i 2003 (405 400 i 419 875 osób). Wprowadzone w 2004 roku zmiany w ustawie o pomocy społecznej dotycząca m.in. wyłączenia z systemu pomocy społecznej świadczeń rodzinnych oraz renty socjalnej spowodowały spadek liczby klientów ośrodków pomocy społecznej w województwie lubelskim o ponad 76 000 w porównaniu do roku poprzedzającego. Tendencja spadkowa utrzymuje się w ostatnich latach i w roku 2010 liczba osób korzystających z pomocy społecznej wyniosła 239 971 osób.

Wykres zamieszczony poniżej przedstawia procentowy wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców województwa w latach 2000-2010.

Wykres nr 10 Liczba osób w rodzinach objętych świadczeniami pomocy społecznej w latach 2000 – 2010 w stosunku do liczby mieszkańców województwa (%).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r. oraz informacji o stanie pomocy społecznej województwa lubelskiego za lata 2000-2009.

Na przestrzeni ostatniej dekady średni odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w województwie lubelskim wyniósł 12,8%. Najwyższy wskaźnik zanotowano w roku 2002 (18,6 %) i 2003 (19,1 %). Analizując dane sprawozdawcze za ostatnie 5 lat można zanotować niewielki ale systematyczny spadek klientów. W 2010 roku odsetek wszystkich osób korzystających z pomocy społecznej wynosił 11,1% w stosunku do liczby mieszkańców województwa i był niższy o 1,7% od wartości średniej dla 10 ostatnich lat.

Szczegółowy procentowy wykaz liczby osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2005 – 2010 do liczby mieszkańców w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 8 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2005-2010 w stosunku do liczby mieszkańców powiatów (%).

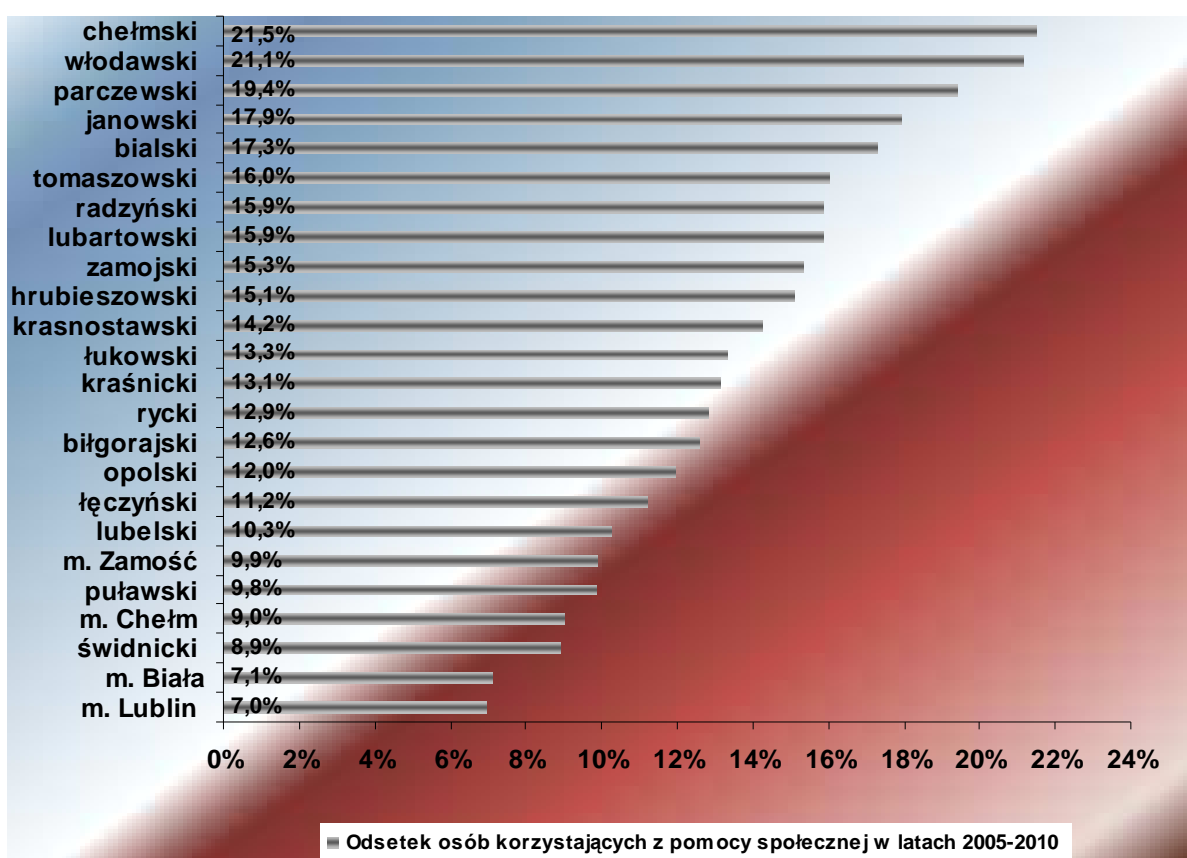
Lp.	Powiat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Średnia
1.	białski	17,2%	19,2%	18,0%	16,9%	16,5%	15,8%	17,3%
2.	biłgorajski	12,9%	14,1%	13,6%	12,3%	11,1%	11,5%	12,6%
3.	chełmski	25,3%	26,2%	23,9%	20,0%	17,3%	18,8%	21,5%
4.	hrubieszowski	15,2%	16,3%	14,8%	14,6%	15,0%	14,6%	15,1%
5.	janowski	19,9%	21,4%	18,4%	16,8%	16,0%	15,1%	17,9%
6.	krasnostawski	16,1%	14,6%	14,7%	13,0%	14,5%	12,6%	14,2%
7.	kraśnicki	13,0%	14,7%	14,3%	12,2%	12,0%	12,4%	13,1%
8.	lubartowski	17,4%	18,6%	17,0%	14,9%	14,0%	13,2%	15,9%
9.	lubelski	11,5%	11,7%	10,6%	9,5%	9,0%	9,2%	10,3%
10.	łęczyński	12,9%	12,4%	12,3%	10,6%	10,0%	9,1%	11,2%
11.	łukowski	14,4%	15,6%	13,9%	12,6%	12,0%	11,4%	13,3%
12.	opolski	12,7%	13,6%	12,5%	11,4%	11,0%	10,6%	12,0%
13.	parczewski	19,3%	20,0%	19,3%	19,2%	20,0%	18,7%	19,4%
14.	puławski	11,1%	11,6%	10,7%	7,5%	9,3%	8,9%	9,8%
15.	radzyński	17,3%	18,2%	17,0%	14,3%	14,2%	14,2%	15,9%
16.	rycki	15,4%	15,3%	13,4%	11,9%	11,0%	10,1%	12,9%
17.	świdnicki	9,6%	10,4%	9,7%	8,0%	8,2%	7,6%	8,9%
18.	tomaszowski	17,1%	17,8%	17,4%	15,0%	15,0%	13,9%	16,0%
19.	włodawski	21,7%	23,0%	21,6%	20,0%	21,0%	19,6%	21,1%
20.	zamojski	16,5%	16,3%	16,6%	14,4%	14,0%	14,1%	15,3%
21.	m. Biała Podlaska	7,7%	8,2%	7,9%	7,0%	6,0%	5,9%	7,1%
22.	m. Chełm	11,4%	10,2%	8,7%	7,9%	8,0%	7,9%	9,0%
23.	m. Lublin	7,9%	7,8%	6,9%	6,7%	6,4%	6,1%	7,0%
24.	m. Zamość	10,6%	12,0%	9,7%	9,0%	9,0%	9,1%	9,9%
	Razem:	14,3%	14,6%	13,6%	11,8%	11,4%	11,1%	12,8%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r. oraz informacji o stanie pomocy społecznej województwa lubelskiego za lata 2005-2009.

W ciągu ostatnich 6 lat powiat chełmski czterokrotnie zajmował najwyższą pozycję ze względu na liczbę osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców. Średni odsetek osób korzystających z pomocy w powiecie chełmskim w tym okresie wyniósł 21,5% i był najwyższy w 2006 roku (26,2 %), a najniższy w roku 2009 (17,3 %). Kolejne miejsce zajmuje powiat włodawski, gdzie odsetek liczby osób objętych pomocą społeczną w poszczególnych latach badanego okresu wynosił od 23 do 19,6%. Wartość średnia dla ostatnich 6 lat w powiecie włodawskim to 21,1%. Najmniej, tj. około 7 % osób korzystało w badanym okresie z pomocy społecznej wśród mieszkańców powiatu grodzkiego m. Lublin i m. Biała Podlaska. Najniższy odsetek osób korzystających z pomocy społecznej zanotowano w 2010 roku w mieście grodzkim Biała Podlaska – 5,9 %.

Wykres nr 11 Średni odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2005-2010 .

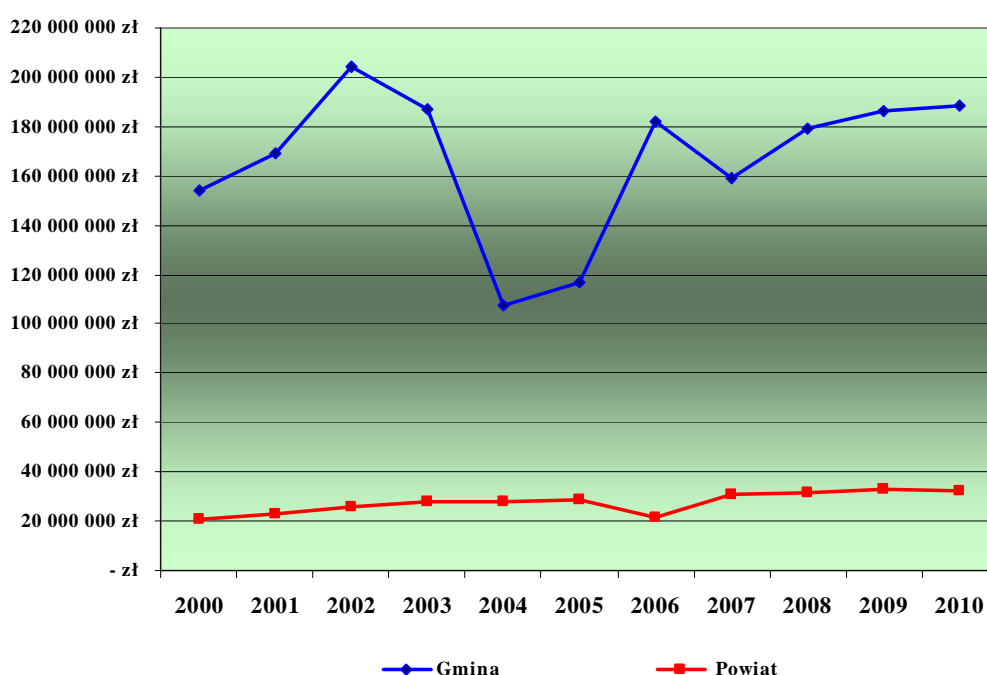

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r. oraz informacji o stanie pomocy społecznej województwa lubelskiego za lata 2000-2009.

Wydatki ponoszone przez gminy i powiaty na realizację świadczeń pieniężnych.

W 2010 r. na realizację świadczeń pieniężnych i usług oraz koszty ponoszone w związku z odpłatnością za pobyt w domu pomocy społecznej gminy i powiaty naszego województwa wydatkowały środki w wys. 221 081 594 zł , w tym na realizację zadań własnych – 214 317 993 zł i 6 763 601 zł na zadania zlecone.

Wykres nr 12 Wydatki ponoszone przez gminy i powiaty na realizację świadczeń pieniężnych w latach 2000 – 2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r. oraz informacji o stanie pomocy społecznej województwa lubelskiego za lata 2000-2009.

W ostatnim dziesięcioleciu poziom wydatków ponoszonych przez gminy był dość zróżnicowany. Najwyższe koszty na realizację świadczeń pieniężnych gminy poniosły w 2002 roku (204 164 135 zł), a najniższe w roku 2004 (107 625 523 zł), co było związane głównie ze zmianą ustawy o pomocy społecznej w 2004 roku.

Powiaty na świadczenia pieniężne wydały najmniej w 2000 roku (20 908 357 zł), zaś najwięcej w roku ubiegłym – 31 334 969 zł.

Tabela nr 9 Wydatki na realizację świadczeń pieniężnych w latach 2000-2010.

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gmina ogółem	154 317 657	168 776 866	204 164 135	187 181 233	107 625 523	116 899 885	181 676 066	159 005 539	179 405 007	186 285 926	188 802 996
zadania zlecone	109 435 824	123 585 223	154 522 886	134 604 433	40 628 760	30 907 896	79 364 327	37 817 375	36 418 582	36 691 240	5 778 201
zadania własne	44 881 833	45 191 643	49 641 249	52 576 800	66 996 763	85 991 959	102 311 739	121 188 164	142 986 425	149 594 686	183 024 795
Powiat ogółem	20 908 357	23 188 084	25 915 783	27 983 885	28 079 058	28 636 254	21 671 296	30 736 663	31 334 969	32 661 569	32 278 598
zadania zlecone	20 521 000	21 255 260	17 944 008	84 203	96 646	103 319	78 066	147 625	433 169	1 908 407	985 400
zadania własne	387 357	1 862 824	7 971 775	27 899 682	27 982 412	28 532 935	21 593 230	30 589 038	30 901 800	30 753 162	31 293 198

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r. oraz informacji o stanie pomocy społecznej województwa lubelskiego za lata 2000-2008.

II. 1 Świadczenia pomocy społecznej realizowane przez gminy.

Na świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach zadań własnych i zadań zleconych przez administrację rządową w 2010 roku gminy wydatkowały kwotę 188 802 996 zł, tj o 2 517 070 zł więcej niż w roku 2009 (wzrost o 1,3%) .

Zdecydowaną większość, bo aż 97% ogółu wydatków stanowiły środki przeznaczone na realizację zadań własnych gminy. W roku 2010 na ten cel wydano 183 024 795 zł, przy czym znaczny procent wydatków (40 %) stanowiły środki z dotacji celowej z budżetu państwa przeznaczone na wypłatę zasiłków stałych i okresowych. Dotacja wyniosła ogółem 73 711 121 zł, w tym wydatki na zasiłki okresowe 41 774 329 zł, zaś na zasiłki stałe 31 936 792 zł.

W ramach zadań własnych w roku 2010 pomocy finansowej udzielono 76 349 rodzinom liczącym 238 544 osób. Udzielono między innymi takich form pomocy jak:

- zasiłki stałe – 9 223 osoby (w 2009 – 9 123 osoby),
- zasiłki okresowe przyznawane m. in. z powodu bezrobocia, długotrwałej choroby, niepełnosprawności – 27 346 osoby (w 2009 roku – 27 098 osoby),
- posiłki – 61 420 osób (w roku 2009 – 65 029 osoby), w tym dożywianie dla dzieci – 58 102 dzieci (w 2009 r. – 61 953 dzieci),
- zasiłki celowe – 44 051 osób (w 2010 r. - 42 731 osób),
- odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej – 1 895 osób (2009 r. – 1 740 osoby).

Średnia wartość rocznego świadczenia udzielonego w 2010 roku w ramach zadań własnych gmin (w przeliczeniu całkowitej kwoty wypłaconych świadczeń na 1 osobę w rodzinie objętej pomocą) wyniosła 767 zł (w roku 2009 – 620 zł).

W porównaniu do roku ubiegłego zmniejszyła się o 3 851 liczba dzieci korzystających z posiłków w ramach wieloletniego programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

Niewiele bo zaledwie o 101 osób wzrosła liczba odbiorców zasiłków okresowych. W wydatkowanej na tę formę pomocy kwocie – 42 544 172 zł, środki własne gminy stanowią zaledwie 2 %, zaś dotacja z budżetu państwa to 98 % wydatkowanych środków.

Na realizację zdań zleconych dla 840 rodzin i 2 088 osób w tych rodzinach wydatkowano ogółem kwotę 5 840 017 zł, z przeznaczeniem na:

- specjalistyczne usługi opiekuńcze – 5 778 201 zł dla 778 osób,
- pomoc udzielona cudzoziemcom – 22 041 zł dla 12 osób,
- wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd – 39 775 zł dla 5 osób.

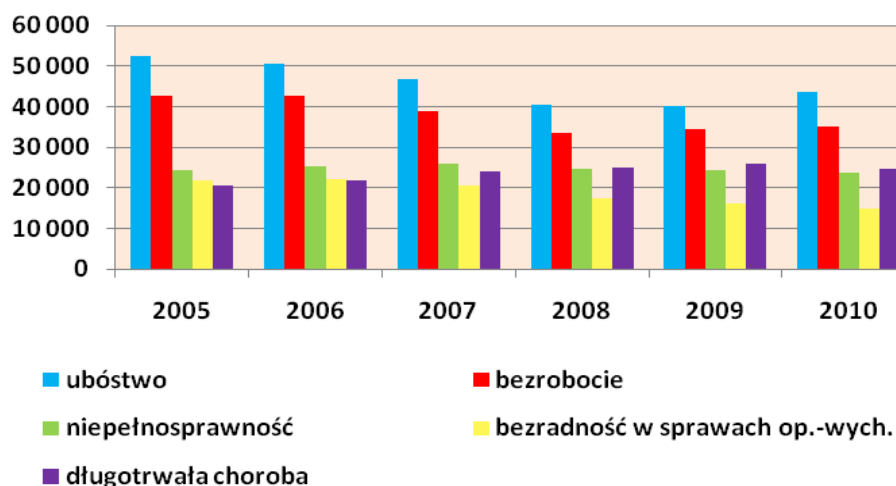
Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej udziela się pomocy osobom i rodzinom w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezrobocia, bezdomności, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze, trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Podobnie jak w latach ubiegłych do dominujących przyczyn korzystania ze świadczeń pomocy społecznej należą:

- ubóstwo – 56,9 % ogółu osób korzystających z pomocy społecznej, tj. 6,40 % ludności województwa,
- bezrobocie – 45,8 % ogółu osób korzystających z pomocy społecznej, tj. 5,38 % ludności województwa,
- niepełnosprawność – 31 % ogółu osób korzystających z pomocy, co stanowi 2,76 % mieszkańców województwa,
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 19,4 % ogółu osób korzystających z pomocy tj, 2,80 % mieszkańców województwa.
- długotrwała choroba – 32,3 % ogółu osób korzystających z pomocy społecznej tj. 3,10% mieszkańców województwa.

Zmiany zachodzące w liczbie rodzin korzystających z pomocy społecznej z w/w powodów w latach 2005 – 2010 obrazuje wykres nr 13.

Wykres nr 13 Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z dominujących przyczyn w latach 2005-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS-03 za lata 2005-2010

Wśród 76 867 rodzin, które skorzystały ze świadczeń pomocy społecznej w 2010 roku dla 43 706 rodzin i 137 611 osób w tych rodzinach dominującym powodem przyznania pomocy było ubóstwo. W odniesieniu do roku 2009 liczba rodzin, których dochód niższy był niż kryterium ustawowe wzrosła o 3 265 (23 %). Szczególne nasilenie tej trudnej sytuacji wykazały powiaty: opolski – 76 % ogółu korzystających, lubartowski - 72 %, tomaszowski – 71 %, łęczyński – 66 %, janowski i rycki – 65 %, m. Chełm i powiat świdnicki – 63%, włodawski – 62 %, kraśnicki i łukowski – 61 %, puławski, m. Biała Podlaska i m. Zamość – 60 %. Ubóstwo jest problemem, który współistnieje z innymi, a zazwyczaj jest ich konsekwencją. Problem ubóstwa można pojmować w sposób obiektywny lub subiektywny. Ubogie są te gospodarstwa domowe (osoby), które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe, niezależnie od tego, na jakim poziomie żyją lepiej sytuowane warstwy społeczeństwa. Zjawisko ubóstwa rozważane jest jako forma nierówności, nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności: ubogie są te osoby/rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków społeczeństw. Rodziny korzystające z pomocy społecznej żyją poniżej ustawowej granicy ubóstwa, tj. osiągają dochody poniżej kwoty, która zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku (miesięczny dochód osoby samotnie gospodarującej lub przypadającej na jedną osobę w gospodarstwie domowym) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej. Od roku 2007 kryteria dochodowe wynoszą: 477 zł na osobę samotnie gospodarującą i 351 zł na osobę w rodzinie.

Drugim istotnym powodem korzystania ze świadczeń pomocy społecznej jest bezrobocie. Brak zatrudnienia nie pozwala wielu rodzinom i osobom na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Jest również przyczyną powstawania dysfunkcji w rodzinach. Szczególnie trudna sytuacja występuje w przypadku długotrwałego bezrobocia. Osoby długo pozostające bez pracy narażone są, częściej niż inne, na dezintegrację społeczną i zawodową. Problem bezrobocia jest silnie skorelowany z ubóstwem, niejednokrotnie jest czynnikiem generującym wykluczenie społeczne. Wzrost liczby

zarejestrowanych bezrobotnych w skali województwa wyraźnie został odnotowany na koniec 2010 roku. Wg danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie liczba zarejestrowanych bezrobotnych na dzień 31 grudnia 2010 wynosiła 119 709 (w 2009 roku - 117 237 osób, czyli o 2 472 bezrobotnych mniej) . Wskaźnik stopy bezrobocia w przeciągu roku wzrósł o 0,2 punktu procentowego (stopa bezrobocia na dz. 31.12.2009 – 12,8 %, na dz. 31.12.2010 – 13 %). Wzrost skali bezrobocia odzwierciedla się w liczbie rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia. W roku 2010 bezrobocie jako dominujący powód przyznania pomocy występowało w 35 240 rodzinach liczących 115 961 osób. W porównaniu do roku ubiegłego liczba rodzin korzystających z powodu bezrobocia zwiększyła się o 905 (2,5 %). Najwyższy odsetek świadczeniobiorców z problemem bezrobocia odnotowano w m. Zamość – 64 % ogółu rodzin, z kolei najniższy w powiecie biłgorajskim – 39 %, przy czym w powiecie biłgorajskim od kilku lat obserwuje się najniższą w regionie stopę bezrobocia (na dzień 31.12.2010 – 7,6%). Na terenie powiatów tomaszowskiego, opolskiego, świdnickiego, janowskiego, hrubieszowskiego, krasnostawskiego, włodawskiego, chełmskiego, lubartowskiego, parczewskiego, łączyńskiego, ryckiego, bialskiego, kraśnickiego oraz M. Biała Podlaska i M. Chełm udział osób z rodzin z problemem bezrobocia korzystających z pomocy społecznej jest większy niż wielkość procentowa dla całego województwa, tj. powyżej 45% ogółu rodzin. Warto dodać, że we wszystkich wymienionych powiatach oprócz łączyńskiego (11,7 %) i ryckiego (12,3 %) wskaźnik stopy bezrobocia jest wyższy od średniej wojewódzkiej.

Przy założeniu, że w rodzinie jest co najmniej jedna osoba bezrobotna udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w dniu 31 grudnia 2010 przedstawia tabela nr 10.

Tabela nr 10 Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy.

powiat	korzystający z pomocy społecznej z powodu bezrobocia			bezrobotni ogółem	udział % osób bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej	bezrobotni zamieszkali na wsi	udział % osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi	długotrwale bezrobotni
	liczba rodzin - ogółem	w tym: na wsi	liczba osób w rodzinach					
bialski	2231	1608	7931	5942	37,5%	4366	36,8%	3129
biłgorajski	1267	889	4615	3442	36,8%	2164	41,1%	1146
chełmski	2124	1935	7790	5338	39,8%	4957	39,0%	2765
hrubieszowski	1455	1044	5166	5213	27,9%	3702	28,2%	3128
janowski	1018	748	3614	3455	29,5%	2532	29,5%	2069
krasnostawski	1411	886	4533	4227	33,4%	2983	29,7%	2620
kraśnicki	1882	1163	5928	6937	27,1%	4116	28,3%	3941
lubartowski	1714	1176	5834	5625	30,5%	3773	31,2%	3284
lubelski	1555	1349	5097	5832	26,7%	5050	26,7%	2587
łączyński	754	599	2468	2818	26,8%	1810	33,1%	1209
łukowski	1252	931	4911	4823	26,0%	3208	29,0%	1967
opolski	1020	754	3524	4462	22,9%	3077	24,5%	2573
parczewski	956	665	3361	2130	44,9%	1508	44,1%	1199
puławski	1397	665	4520	5286	26,4%	2876	23,1%	2248
radzyński	983	701	3837	3576	27,5%	2527	27,7%	2063

rycki	887	445	2758	2697	32,9%	1510	29,5%	1246
świdnicki	1046	548	2914	4757	22,0%	1866	29,4%	2197
tomaszowski	1815	1425	6847	5406	33,6%	4107	34,7%	2919
włodawski	1139	813	3890	3554	32,0%	2374	34,2%	2013
zamojski	1772	1544	6568	6307	28,1%	5589	27,6%	3131
miasta na prawach powiatów	7562	0	19855	27882	27,1%	0	0	14418
Biała Podlaska	670	0	2112	3293	20,3%	0	0	1798
Chełm	1242	0	3262	3895	31,9%	0	0	1850
Lublin	4182	0	10104	16080	26,0%	0	0	8231
Zamość	1468	0	4377	4614	31,8%	0	0	2539
RAZEM	35240	19888	115961	119709	29,4%	64095	0	61852

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS – 03 za 2010 r i danych WUP w Lublinie

Inną dużą grupę klientów pomocy społecznej stanowią osoby niepełnosprawne. Niepokojącym zjawiskiem jest problem bezrobocia wśród tej grupy osób. Jak wynika z danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w 2010 roku nastąpił wzrost (w porównaniu do grudnia poprzedniego roku) o 3,2 % liczby zarejestrowanych osób niepełnosprawnych. Na koniec grudnia 2010 r. zarejestrowanych było 4 149 osób niepełnosprawnych, co stanowiło 3,5 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Bezrobocie wśród tej grupy społecznej stale rośnie – z 1 600 osób w 2001 r. do 4 149 osób w roku 2010. Sytuację na terenie powiatów województwa przedstawia Tabela nr 11.

Tabela nr 11 Liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.

powiat	bezrobotni ogółem	bezrobotne osoby niepełnosprawne	udział % osób niepełnospr. do bezrobotnych ogółem
bialski	5942	161	2,7%
biłgorajski	3442	168	4,9%
chełmski	5338	192	3,6%
hrubieszowski	5213	148	2,8%
janowski	3455	62	1,8%
krasnostawski	4227	138	3,3%
kraśnicki	6937	157	2,3%
lubartowski	5625	117	2,1%
lubelski	5832	108	1,9%
łęczyński	2818	137	4,9%
łukowski	4823	191	4,0%
opolski	4462	111	2,5%
parczewski	2130	51	2,4%
puławski	5286	209	4,0%
radzyński	3576	83	2,3%
rycki	2697	83	3,1%
świdnicki	4757	128	2,7%
tomaszowski	5406	131	2,4%

włodawski	3554	92	2,6%
zamojski	6307	214	3,4%
miasta na prawach powiatów	27882	1468	5,3%
Biała Podlaska	3293	133	4,0%
Chełm	3895	211	5,4%
Lublin	16080	879	5,5%
Zamość	4614	245	5,3%
RAZEM	119709	4149	3,5%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUP w Lublinie

Niepełnosprawność niejednokrotnie współistnieje z problemem długotrwałej choroby, który dotyczy aż 32 % rodzin korzystających z pomocy społecznej.

Tabela nr 12 Liczba Zakładów Pracy Chronionej oraz zatrudnianych pracowników niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2007 – 2010 .

Lata	Liczba ZPCh	Liczba pracowników
2007	42	3 805
2008	42	3 770
2009	39	bd
2010	38	3 184

Źródło: Informacja dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

Z Informacji dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych przygotowanej przez Oddział Rehabilitacji Społeczno – Zawodowej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie wynika, iż na przestrzeni ostatnich lat w województwie lubelskim systematycznie zmniejsza się liczba Zakładów Pracy Chronionej, jak i osób zatrudnianych w tych zakładach. ZPCh jest przedsiębiorstwem i działa w celu osiągnięcia zysków, dlatego też przyczyną niekorzystnych zmian, wpływających na zmniejszającą się ich liczbę jest zła kondycja finansowa tych przedsiębiorstw, brak konkurencyjności na rynku oraz sytuacja gospodarcza regionu.

Na terenie województwa funkcjonowało w 2010 r. 5 Zakładów Aktywności Zawodowej, które są alternatywą na otwartym rynku pracy dla osób niepełnosprawnych. Zakład tworzy się w celu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz przygotowania ich do aktywnego życia na otwartym rynku pracy na miarę ich indywidualnych możliwości, preferencji oraz predyspozycji. ZAZ nie czerpie zysków finansowych ze swojej działalności, a przeznaczają je na cele związane z aktywnością zawodową osób niepełnosprawnych. Jest jednostką utworzoną przez powiat, gminę, fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną.

Tabela nr 13 Liczba Zakładów Aktywności Zawodowej oraz zatrudnionych pracowników niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2007 – 2010.

Lata	Liczba ZAZ	Liczba niepełnosprawnych pracowników
2007	3	94
2008	5	134
2009	5	173
2010	5	174

Źródło: Informacja dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

W porównaniu do roku 2007 wzrosła liczba zatrudnianych w Zakładach Aktywności Zawodowej niepełnosprawnych pracowników – z 94 osób do 174 osób.

Tabela nr 14 Liczba uczestników ŚDS i WTZ w latach 2007 – 2010.

	2007	2008	2009	2010
SDS	1 340	1 360	1 414	1 601
WTZ	1 718	1 874	1 933	1 922

Źródło: Informacja dla Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

Najwięcej osób uczestniczyło w zajęciach proponowanych przez Środowiskowe Domy Samopomocy w 2010 r. – 1 601 osób. W Warsztatach Terapii Zajęciowej najwięcej uczestników było w 2009 r. – 1 933 osób.

Kolejnym istotnym problemem jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W skali województwa problem ten dotyka 19 % rodzin korzystających z pomocy społecznej. Dzieci z tych rodzin często wcześniej kończą edukację, mają większe trudności z podjęciem pracy, a tym samym zwiększa się ryzyko ich pauperyzacji. Największe nasilenie tej trudnej sytuacji występuje na terenie powiatów: m. Biała Podlaska – 27 %, lubelski – 26 %, bialski – 25 %, puławski i m. Lublin – 24 %, m. Chełm – 23 %, kraśnicki, łęczyński, rycki i m. Zamość – 22 %, janowski, biłgorajski, lubartowski, łukowski, radzyński i świdnicki – 21 %, opolski – 20 %.

Wprawdzie rodziny z problemem alkoholowym (6 258 rodzin i 16 006 osób w tych rodzinach – co stanowi 8 % do liczby rodzin korzystających z pomocy) i uzależnieniem od narkotyków (107 rodzin i 199 osób w tych rodzinach, co stanowi 0,1 % ogółu rodzin), a także osoby, które opuściły zakłady karne (865 rodzin i 1 573 osób w tych rodzinach tj. – 1,1% w ogółu rodzin objętych pomocą społeczną) oraz osoby bezdomne (1 421 osób – tj. 1,8 % w stosunku do liczby rodzin korzystających z pomocy) oraz problem przemocy w rodzinie (dotyczący 768 rodzin liczących 2 696 osób, tj. 1 % ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej) są mniej liczną grupą, ale ciężar gatunkowy tych zjawisk jest bardzo duży.

Rodzaje trudnych sytuacji życiowych powodujących konieczność przyznania pomocy społecznej w 2010 roku w województwie lubelskim przedstawia tabela nr 15.

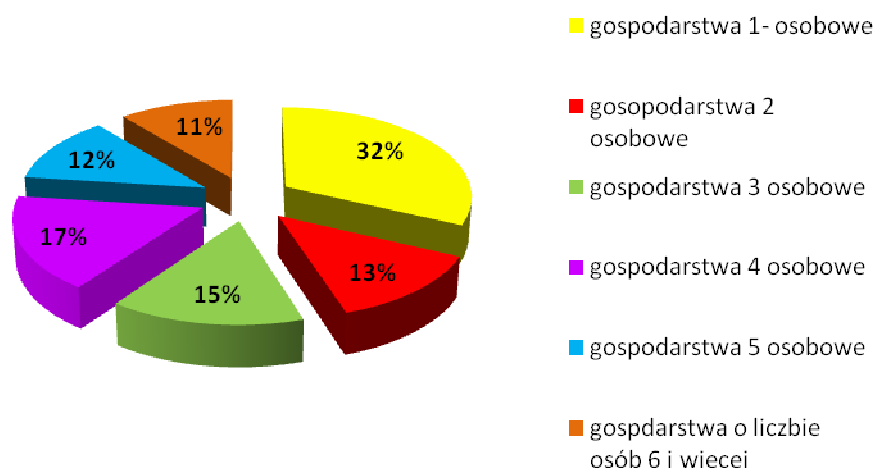
Tabela nr 15 Powody trudnej sytuacji życiowej.

Rodzaj trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	% udział do ogółu rodzin korzystających
ubóstwo	43 706	137 811	56,9%
sieroctwo	680	2 260	0,9%
bezdomność	1 421	1 792	1,8%
potrzeba ochrony macierzyństwa	7 995	4 485	10,4%
bezrobocie	35 240	115 916	45,8%
niepełnosprawność	23 840	59 526	31,0%
długotrwała choroba	24 792	66 806	32,3%
bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	14 944	59 997	19,4%
przemoc w rodzinie	768	2 696	1,0%
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0,0%
alkoholizm	6 258	16 006	8,1%
narkomania	107	199	0,1%
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	865	1 573	1,1%
brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki op.-wych.	74	110	0,1%
trudności w integracji uchodźców	59	221	0,1%
zdarzenie losowe	872	2 515	1,1%
sytuacja kryzysowa	292	797	0,4%
kłeska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS-03 za 2010 r.

Z pomocy społecznej w roku 2010 skorzystało ogółem 76 867 rodzin liczących 239 971 osób. W strukturze rodzin największy odsetek stanowiły gospodarstwa jednoosobowe – 32 % (27 034 rodzin), natomiast najmniejszy gospodarstwa o liczbie osób 6 i więcej (9 122 rodzin). Średnio jedna rodzina korzystająca ze wsparcia służb społecznych w analizowanym okresie liczyła 3 osoby. Procentową strukturę rodzin przedstawia wykres nr 14.

Wykres nr 14 Struktura rodzin korzystających z pomocy społecznej w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania MPiPS -03 za 2010 r.

Prawie połowa rodzin objętych wsparciem – 41 556 (49 %) to rodziny z dziećmi. Znaczny odsetek rodzin stanowiły rodziny wielodzietne tj. o liczbie dzieci 3 i więcej – 14 119 rodzin (34 %) oraz rodziny z 2 dziećmi – 14 178 (34 %). Liczba rodzin z jednym dzieckiem wynosiła 13 259 (32 %). Z powyższych danych wynika, że wśród rodzin z dziećmi przeważają rodziny z więcej niż jednym dzieckiem ($\frac{2}{3}$ wszystkich). Warto odnotować, że zdecydowaną większość rodzin z dziećmi – 30 301 rodzin, to jest 73% wszystkich to rodziny pełne, liczba rodzin niepełnych wynosiła 11 255, co stanowi 23%.

Kolejną ważną grupę świadczeniobiorców w roku 2010 stanowiły rodziny emerytów i rencistów. W omawianym roku wsparcie służb społecznych skierowano do 18 643 rodzin emerytów i rencistów liczących 44 587 osób. Rodziny te, stanowiły 22 % wszystkich rodzin korzystających z pomocy. Większość rodzin pobierających świadczenia z ZUS i KRUS to gospodarstwa jednoosobowe (43 %), natomiast średnio gospodarstwo liczyło 2,3 osoby. Połowa rodzin emerytów i rencistów zamieszkiwała na wsi.

Zdecydowaną grupę świadczeniobiorców stanowią rodziny, które długotrwale (powyżej 3 lat) korzystają z pomocy społecznej. Stanowią one 48 % ogółu rodzin objętych pomocą. Dla 13 650 rodzin i 31 593 osób w tych rodzinach (16 % korzystających) świadczenia z pomocy społecznej stanowią główne źródło utrzymania. W wyniku pracy socjalnej i stosowania instrumentów aktywizujących w roku 2010 usamodzielniono 2 727 rodzin liczących 7 868 osób, w tym 2 175 rodzin, w których występowało bezrobocie. W omawianym roku po raz pierwszy świadczeniami pomocy społecznej zostało objętych 8 465 (liczących 23 049 osób) rodzin, co stanowi 10 % rodzin korzystających z pomocy.

Liczbę osób korzystających z pomocy społecznej z uwzględnieniem osób bezrobotnych, niepełnosprawnych, starszych oraz uzależnionych poddających się leczeniu przedstawia tabela nr 16.

Tabela nr 16 Liczba osób bezrobotnych, niepełnosprawnych, starszych oraz uzależnionych korzystających z pomocy społecznej.

Wyszczególnienie	Liczba osób ogółem	w tym: samotni	w rodzinach
Osoby bezrobotne (zarejestrowane oraz nie zarejestrowane w PUP), w tym:	46 145	8 671	37 474
KOBIETY	27 162	2 878	24 284
w wieku: 18 - 25 lat	3 726	377	3 349
26 - 35 lat	7 807	468	7 339
36 - 45 lat	7 988	629	7 359
46 lat i więcej	7 641	1 404	6 237
MĘŻCZYŹNI	18 983	5 793	13 190
w wieku: 18 - 25 lat	2 427	418	2 009
26 - 35 lat	4 064	732	3 332
36 - 45 lat	5 056	1 391	3 665
46 lat i więcej	7 436	3 252	4 184
Osoby niepełnosprawne (posiadające orzeczenie o niepełnosprawności), w tym:	23 655	9 114	14 541
KOBIETY	12 278	3 953	8 325
w wieku: 18 - 25 lat	797	124	673
26 - 35 lat	1 677	318	1 359
36 - 45 lat	2 961	831	2 130
46 lat i więcej	6 843	2 680	4 163
MĘŻCZYŹNI	11 377	5 161	6 216
w wieku: 18 - 25 lat	628	150	478
26 - 35 lat	1 484	442	1 042
36 - 45 lat	2 443	960	1 483
46 lat i więcej	6 822	3 609	3 213
Osoby starsze, w tym:	10 640	5 667	4 973
Kobiety po 60 roku życia	7 183	3 848	3 335
Mężczyźni po 65 roku życia	3 457	1 819	1 638
Osoby uzależnione od alkoholu lub innych środków odurzających, poddających się procesowi leczenia lub do 1 roku po jego zakończeniu, w tym:	3 291	1 438	1 853
Kobiety	789	206	583
Mężczyźni	2 502	1 232	1 270

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilansu potrzeb na 2011 r.

W grupie osób bezrobotnych korzystających z pomocy dominują kobiety, które stanowią 59 %, natomiast mężczyźni – 41 %. Wśród kobiet najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku 36 – 45 lat – 29,4 %, w wieku 26 – 35 – 28,7 % oraz w wieku 46 lat i więcej – 28,1 %. 89 % kobiet pozostaje

w rodzinach, a gospodarstwach jednoosobowych – 11% ogółu kobiet. Gospodarstwa jednoosobowe najliczniej występują w przedziale wiekowym 46 lat i więcej.

Wśród bezrobotnych mężczyzn największą grupę stanowią osoby w wieku 46 lat i więcej – 16%. Osoby samotne stanowią 30 %, zaś pozostające w rodzinach – 70 %.

W grupie osób niepełnosprawnych większość stanowią kobiety – 52 %, natomiast mężczyźni – 48% ogółu niepełnosprawnych korzystających z pomocy. Zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn najliczniejszą grupę stanowią osoby w przedziale wiekowym 46 lat i więcej. Zdecydowana większość niepełnosprawnych (61 %) to osoby zamieszkujące z rodzinami.

Wśród osób starszych (kobiety po 60 roku życia, mężczyźni po 65 roku życia) 67 % stanowią kobiety. Zarówno w grupie kobiet jak i mężczyzn dominują gospodarstwa jednoosobowe.

Osoby uzależnione od alkoholu lub innych środków odurzających, poddających się procesowi leczenia lub do 1 roku po jego zakończeniu to głównie mężczyźni – 76 % w tej grupie osób. Spośród 789 kobiet uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających zdecydowana większość (74 %) posiada rodziny. Samotni mężczyźni uzależnieni od alkoholu i innych środków odurzających stanowią 49% w ogólnej liczbie 2 502 mężczyzn, natomiast w rodzinach pozostaje 51 %.

Rozmiar i skala problemów występujących na terenie województwa lubelskiego skłania do stosowania aktywnych form oraz narzędzi pracy socjalnej. Jednym z priorytetowych celów pomocy społecznej jest usamodzielnianie osób objętych wsparciem oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, tak więc aktywne formy i narzędzia pracy socjalnej stanowią istotne zadanie służb społecznych. Należy podkreślić, że zgodnie z art. 4 ustawy o pomocy społecznej osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są obowiązane do współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej.

W roku 2010 na terenie województwa lubelskiego aktywne formy pracy oraz narzędzia pracy socjalnej realizowały 203 ośrodki pomocy społecznej, tj. 95 % wszystkich. Niewątpliwie najczęściej stosowanym narzędziem pracy socjalnej był kontrakt socjalny. Ponadto, gminy realizowały następujące aktywne formy i narzędzia pracy socjalnej: prace społecznie użyteczne, organizacja klubów integracji społeczne, programy wychodzenia z bezdomności.

Kontrakt socjalny jest narzędziem stosowanym w działaniach ośrodków pomocy społecznej, który ma spowodować większą skuteczność udzielanej pomocy poprzez mobilizowanie osób i rodzin do podejmowania starań w celu uzyskania samodzielności. Kontrakt socjalny to pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

W 2010 r. kontrakty socjalne zostały zawarte z 5 224 osobami, głównie długotrwale bezrobotnymi. Najważniejsze efekty kontraktu socjalnego wykazane przez gminy to:

- podjęcie zatrudnienia,
- podjęcie leczenia odwykowego,
- poprawa sytuacji materialnej rodzin,
- usamodzielnienie rodzin,
- wzrost aktywności i samodzielności osób.

Zgodnie z informacją do bilansu potrzeb na 2011 rok 10 gmin nie wykazało realizacji kontraktów socjalnych.

Inną formą aktywizacji osób bezrobotnych są **prace społecznie użyteczne**. Są to prace wykonywane przez bezrobotnych bez prawa do zasiłku, organizowane przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej. W 2010 roku ta forma zatrudnienia była realizowana w 74 gminach województwa i objęła 2 005 osoby. Efektami tych działań są:

- wzrost poczucia własnej wartości,
- zatrudnienie,
- pobudzenie aktywności społeczno – zawodowej,
- zdobycie doświadczenia,
- poprawa sytuacji materialnej rodzin.

Klub Integracji Społecznej (KIS) to jednostka, której celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy.

W województwie lubelskim w 2010 r. funkcjonowało 16 Klubów Integracji Społecznej, które swoim działaniem objęły 451 osób. Zgodnie z bilansem potrzeb gminy planują rozwój tej formy poprzez dodatkowe utworzenie 11 takich jednostek. Osiągnięte efekty to: podniesienie samooceny, nabycie umiejętności planowania i realizacji celów życiowych, zdobycie doświadczenia oraz aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych

W myśl ustawy o zatrudnieniu socjalnym, **Centra Integracji Społecznej (CIS)** są jednostkami organizacyjnymi zajmującymi się ochroną przed bezrobociem i wykluczeniem społecznym. Działania CIS skierowane są do osób podlegających wykluczeniu społecznemu, które ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. W województwie lubelskim w 2010 roku funkcjonowały dwa Centra Integracji Społecznej: w Lublinie i w Chełmie. Swoim działaniem objęły 76 osób.

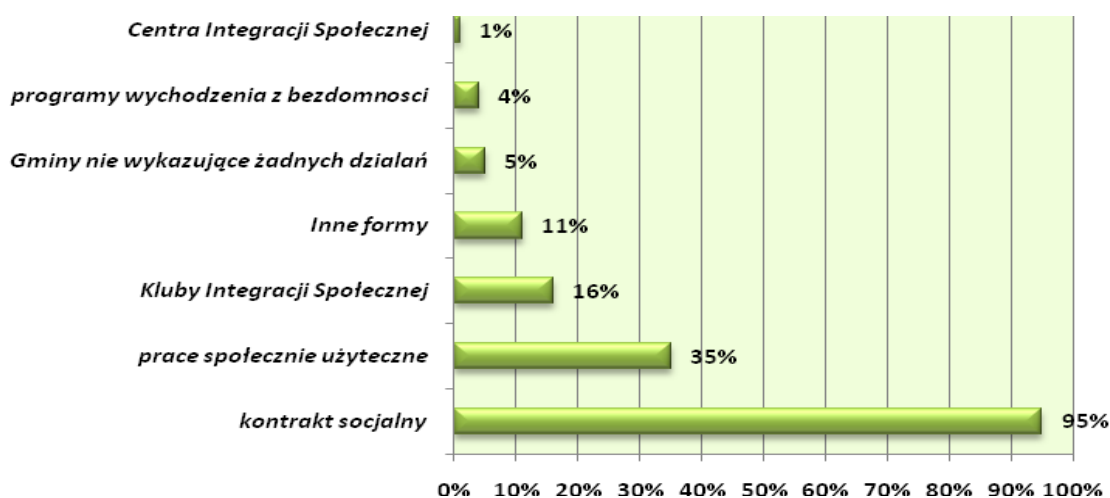
Program wychodzenia z bezdomności

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia

W 2010 roku programy wychodzenia z bezdomności realizowało 9 gmin województwa lubelskiego, a objęto nimi 32 osoby. W efekcie prowadzonych działań 1 osoba wyszła z bezdomności, 3 osoby podjęły leczenie odwykowe, 2 osoby oczekują na przydział mieszkania socjalnego.

Innymi formami przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu zostało objętych 2 711 osób. Były to głównie działania w ramach grup wsparcia, grup samopomocowych, Klubów Pracy, Niebieskiej Karty, objęcie leczeniem odwykowym, działania w ramach wolontariatu oraz programy usamodzielnienia dla wychowanków domów dziecka.

Wykres nr 15 Gminy realizujące aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilansu potrzeb na 2011 rok

Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. nałożyła na gminy obowiązek opracowania i realizacji **strategii rozwiązywania problemów społecznych**, które winny projektować długoterminowe działania gminy na rzecz mieszkańców.

W województwie lubelskim wszystkie gminy posiadają opracowaną i uchwaloną strategię. Należy nadmienić, iż w 97 gminach województwa, które realizowały Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich strategię zostały opracowane w oparciu o partycypacyjny model budowania strategii.

Gminny system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.

Kolejnym zadaniem realizowanym przez samorząd lokalny jest tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną.

Spośród 213 gmin 178 (84 %), tj. o 29 więcej niż w roku ubiegłym posiada opracowany i zatwierdzony Uchwałą Rady Gminy system profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną. Zdecydowana większość gmin, które nie opracowały jeszcze programu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną podejmowało wiele działań skierowanych do tej grupy. Dotyczyły one w szczególności: organizacji wypoczynku letniego oraz zimowego dla dzieci i młodzieży, organizacji czasu wolnego, imprez kulturalnych, wspierania w przezwyciężaniu uzależnień, dożywiania dzieci, prowadzenia zajęć psychoedukacyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców, organizacji świetlic socjoterapeutycznych, pomocy finansowej dla rodzin, poradnictwa specjalistycznego, prowadzenia działań promujących zdrowy styl życia dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Zadania te realizowane były we współpracy ze szkołami, policją, kuratorami, służbą zdrowia, radnymi, gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, ośrodkami interwencji kryzysowej.

Programy osłonowe realizowane przez gminy województwa lubelskiego.

W 2010 r. wszystkie gminy naszego województwa realizowały program rządowy „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Ponadto 175 gmin realizowało również inne, wynikające z rozeznaczonych potrzeb, programy osłonowe. Adresatami programów były: osoby bezdomne, bezrobotne, uzależnione od alkoholu, osoby i rodziny o niskich dochodach, dzieci z rodzin patologicznych, ofiary przemocy domowej, osoby starsze, niepełnosprawne, osoby z zaburzeniami psychicznymi, rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi, bezrobotne kobiety, społeczność lokalna.

Najczęściej realizowane programy osłonowe to:

- Program profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną,
- Gminne programy przeciwdziałania przemocy ,
- Gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych
- Programy wychodzenia z bezdomności.
- Program Centrum Aktywności Lokalnej

Wskazywane m.in. efekty programów to:

- ograniczenie zjawiska niedożywienia,
- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- ograniczenie zjawiska bezrobocia,
- ograniczenie zjawiska bezdomności,
- usamodzielnienie rodzin,
- wsparcie finansowe,
- aktywizacja pokolenia seniorów,
- ograniczenie zjawiska alkoholizmu, narkomanii oraz przemocy domowej,
- kształtowanie postaw prospołecznych,
- organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży,
- poprawa jakości życia rodziny,
- utworzenie grup samopomocowych,
- podniesienie kompetencji wychowawczych rodziców,
- stworzenie środowiskowej sieci wsparcia dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin,
- wsparcie rodzin oraz pomoc w uwalnianiu się od problemów alkoholowych,
- kompensacja zaniedbań wychowawczych i wyrównywanie szans dzieci,
- wzrost umiejętności komunikacyjnych w rodzinach,
- aktywizacja społeczności lokalnej na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Należy podkreślić, iż w realizacji w/w programów poza beneficjentami wzięło udział wielu partnerów reprezentujących administrację rządową i samorządową oraz organizacje pozarządowe, co ma istotny wpływ na wzmocnienie sieci powiązań i kontaktów grupowych, tak aby społeczność lokalna mogła we własnym zakresie rozwiązywać trudne sytuacje życiowe mieszkańców.

II.2 Świadczenia pomocy społecznej realizowane przez powiaty.

Zadania samorządów powiatowych w zakresie pomocy społecznej realizowane są przez 20 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, 2 Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie, 1 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz 1 Miejskie Centrum Pomocy Rodzinie.

Ważnym zadaniem własnym powiatów w zakresie pomocy społecznej jest zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców. W roku 2010 w 2 051 rodzinach zastępczych (o 18 rodzin mniej niż w roku 2009) przebywało 2 997 dzieci (o 5 więcej dzieci niż w 2009 r.), w tym:

- w 1 723 rodzinach spokrewnionych – 2 334 dzieci (w roku 2009: 1 741 rodzin – 2 337 dzieci)
- w 268 rodzinach niespokrewnionych – 378 dzieci (w roku 2009: 281 rodzin – 404 dzieci)
- w 55 rodzinach zawodowych niespokrewnionych – 291 dzieci (w 2009 r.: 50 rodzin – 256 dzieci), w tym:
  - w 33 rodzinach wielodzietnych – 154 dzieci (w 2009 r.: 29 rodzin – 130 dzieci)
  - w 2 rodzinach specjalistycznych – 2 dzieci (tak samo jak w roku poprzednim)
  - w 21 rodzinach charakterze pogotowia rodzinnego – 139 dzieci (w 2009 r.: 19 rodzin – 124 dzieci)

Tabela nr 17 Liczba rodzin zastępczych i przebywających w nich dzieci w województwie lubelskim w latach 2007-2010.

	Liczba rodzin	Liczba dzieci
2007	2 138	3 086
2008	2 117	3 028
2009	2 069	2 992
2010	2 051	2 997

Źródło: opracowanie własne na podstawie MPiPS-03 2010 oraz Diagnozy stanu zastanego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej 2010 r.

W roku 2010 w województwie lubelskim było o 18 rodzin zastępczych mniej niż w roku 2009 r. i o 66 rodzin mniej niż w roku 2008. Liczba dzieci w 2010 r. w w/w rodzinach również sukcesywnie się zmieniła – o 5 dzieci więcej w stosunku do roku 2009 i o 31 dzieci mniej niż w roku 2008. Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. 2009, Nr 175, poz.1362 z późn. zm.) zatwierdza zasadę pierwszeństwa rodzinnych form opieki zastępczej względem form instytucjonalnych. Zakłada ona, że przede wszystkim powinno się szukać możliwości pobytu dziecka w rodzinie naturalnej lub zastępczej, a dopiero później przyzwala na umieszczenie go w placówce opiekuńczo – wychowawczej. Założenie tymczasowości pobytu dziecka poza rodziną dotyczy także rodzin zastępczych. Z roku na rok maleje liczba kandydatów na rodziny zastępcze w województwie lubelskim.

Na pomoc pieniężną związaną z kosztami utrzymania dzieci w rodzinach zastępczych wydatkowano w 2010 r. kwotę 23 050 683 zł, tj. o 307 201 zł więcej niż w roku ubiegłym i o 214 110 mniej niż w roku 2008. Środki te przeznaczono na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci, jednorazową pomoc na pokrycie wydatków związanych z potrzebami dziecka przyjmowanego do rodziny, jednorazową, rzeczową lub okresową pomoc losową, wynagrodzenie dla osób

wypełniających zadania pogotowia rodzinnego oraz wynagrodzenie dla osób pozostających w gotowości do pełnienia zadań pogotowia rodzinnego.

Na pomoc pieniężną w 2010 roku, mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem dla osób opuszczających rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapeutyczne zapewniające całodobową opiekę i zakłady poprawcze wydatkowano kwotę 8 175 624 zł (dla 1 920 osób) (tj. o 165 944 zł więcej niż w roku ubiegłym), w tym:

- na pomoc pieniężną na usamodzielnienie dla 212 osób – 1 074 568 zł,
- na pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki dla 1 451 osób – 6 051 171 zł,
- na pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla 257 osób – 1 049 885 zł.

Tabela nr 18 Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem dla osób opuszczających rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapeutyczne zapewniające całodobową opiekę, zakłady poprawcze.

	Pomoc pieniężna na:					
	Usamodzielnienie		Kontynuowanie nauki		Zagospodarowanie w formie rzeczowej	
	Liczba osób	Kwota w zł	Liczba osób	Kwota w zł	Liczba osób	Kwota w zł
2007	159	764 244	1 504	6 405 227	223	858 610
2008	130	745 176	1 111	6 076 800	182	814 128
2009	201	999 678	1 461	6 054 100	254	955 902
2010	212	1 074 568	1 451	6 051 171	257	1 049 885

Źródło: opracowanie własne na podstawie MPIPS-03 2010 oraz Diagnozy stanu zastanego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej 2010 r.

W roku 2010 w porównaniu do lat poprzednich zwiększyła się liczba osób, którym przyznano pomoc pieniężną na usamodzielnienie (o 11 osób więcej w stosunku do roku 2009). Kwota w/w formy pomocy w roku 2010 była wyższa w porównaniu do roku poprzedniego o 74 890 zł. 1 451 osób uzyskało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki. W porównaniu z rokiem 2009 było to o 10 osób mniej. Kwota świadczeń przeznaczonych na pomoc pieniężną w tym zakresie w roku 2010 była niższa o 2 929 zł niż w roku 2009. Liczba osób, które otrzymały pomoc pieniężną na zagospodarowanie w formie rzeczowej wynosiła w roku 2010 - 257 osób i były to o 3 osoby więcej niż rok wcześniej. Natomiast o 93 983 zł wzrosła kwota przeznaczona na ten cel, w porównaniu z rokiem 2009.

Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych w 2010 r. udzielono 35 wychowankom (w roku 2009 – 37 wychowankom) opuszczającym rodziny zastępcze i całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego. Kwota świadczeń przeznaczonych na ten cel wyniosła 60 429 zł i była o 563 zł niższa niż w roku 2009.

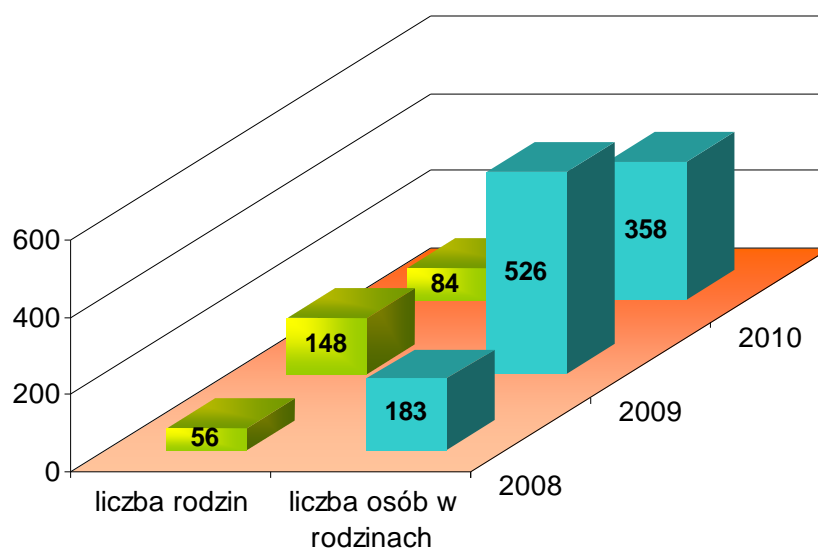
Do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, należy pomoc uchodźcom w zakresie opłacania za te osoby składek na ubezpieczenie

zdrowotne, opłacenie wydatków związanych z nauką języka polskiego oraz praca socjalna, niezbędne poradnictwo pedagogiczne, psychologiczne i prawne, pomoc w załatwianiu spraw w instytucjach i urzędach.

W roku 2010 wydatkowano ogółem (na pomoc cudzoziemcom ze statutem uchodźcy oraz na pomoc dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą) kwotę 985 400 zł, czyli o 923 007 zł mniej niż w roku poprzednim, w tym:

- na świadczenia pieniężne na utrzymanie – 897 381 zł (w 2009 r. – 1 730 528 zł),
- na wydatki związane z nauką języka polskiego – 88 019 zł (w 2009 r. – 177 879 zł).

Wykres nr 16 Liczba cudzoziemców, którym udzielono pomocy w latach 2008 – 2010 w województwie lubelskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie MPiPS-03 2010 oraz Diagnozy stanu zastanego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej 2010 r.

W roku 2010, w porównaniu z rokiem ubiegłym, liczba rodzin które otrzymały pomoc w/w zakresie była mniejsza o 64 rodziny. Liczba osób w tych rodzinach wynosiła 358 i była mniejsza o 168 osób w porównaniu z rokiem 2009.

III. Infrastruktura pomocy społecznej.

Zadaniem pomocy społecznej obok realizacji świadczeń pieniężnych i niepieniężnych jest również prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej. Jednostki pomocy społecznej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym finansowane z budżetów gmin i powiatów ze środków na pomoc społeczną prowadzone są przez samą gminę, powiat lub ich prowadzenie zlecane jest innym podmiotom, np. organizacjom pozarządowym lub związkom wyznaniowym.

W 2010 r. na terenie województwa lubelskiego działalność prowadziły 304 jednostki organizacyjne pomocy społecznej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym (o 3 jednostki więcej niż w 2009 r.), które świadczyły usługi dla 25 084 osób.

Tabela nr 19 JOPS o zasięgu lokalnym i ponadgminnym funkcjonujące w 2010 roku.

Rodzaj jednostki	Liczba jednostek	Liczba osób korzystających
DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ	44	4 906
OŚRODKI WSPARCIA, w tym:	88	5 549
środowiskowe domy samopomocy	42	1 858
dzienne domy pomocy	5	274
noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	14	737
jadłodajnie	6	989
inne ośrodki wsparcia	21	1 691
MIESZKANIA CHRONIONE	27	191
OŚRODKI INTERWENCJI KRYZYSOWEJ	15	4 447
OŚRODKI ADOPCYJNO - OPIEKUŃCZE	4	1 083
PLACÓWKI OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZE, w tym:	114	5 528
placówki wsparcia dziennego	76	3 674
placówki interwencyjne	2	75
placówki rodzinne	10	227
placówki socjalizacyjne	14	528
placówki wielofunkcyjne	12	1 024
JEDNOSTKI SPECJALISTYCZNEGO PORADNICTWA, w tym:	10	3 338
- dla rodzin naturalnych	8	1 353
- dla rodzin zastępczych i adopcyjnych	6	150
- terapii rodzinnej	5	246
KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ	2	42
Razem:	304	25 084

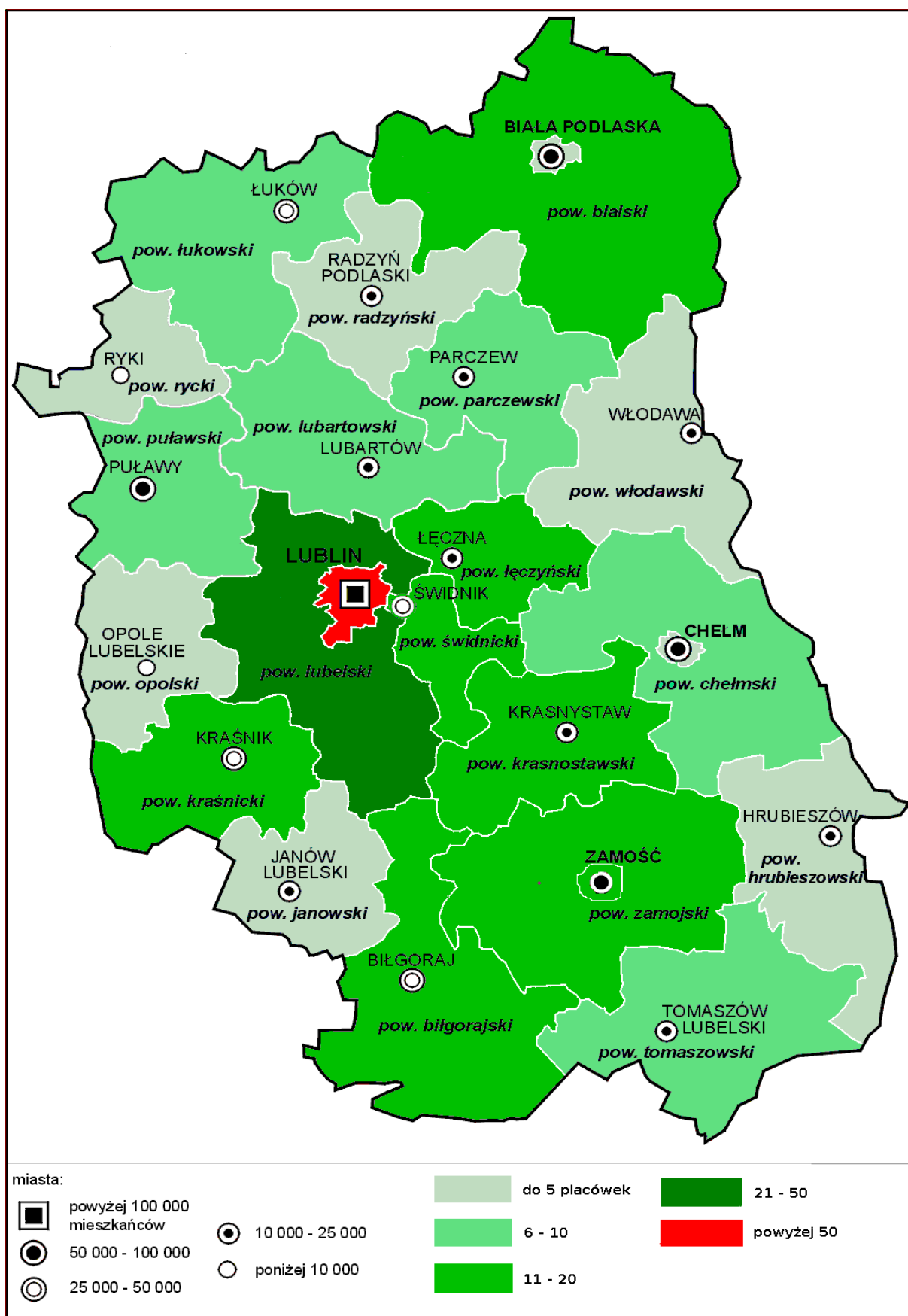
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Tabela nr 20 Liczba JOPS w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.

Powiat	Domy Pomocy Społecznej	Ośrodki Wychowawcze	Mieszkania Chronione	Ośrodki Interwencji Kryzysowej	Ośrodki Adopcyjno-Opiekuńcze	Placówki Opiekuńczo-Wychowawcze	w tym: placówki opiekuńczo – wychowawcze wsparcia dziennego	Jednostki Specjalistyczne go Poradnictwa Rodzinnego	KIS-y	Ogółem w powiecie
białski	4	3	4	1	0	5	1	3	0	20
biłgorajski	2	4	1	1	0	5	4	0	0	13
chełmski	3	2	1	1	0	1	0	0	0	8
hrubieszowski	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2
janowski	1	1	1	0	0	1	0	0	0	4
krasnostawski	4	2	3	0	0	3	0	0	0	12
kraśnicki	3	2	0	1	0	5	2	1	0	12
lubartowski	3	2	0	0	0	1	1	0	0	6
lubelski	2	4	0	2	0	20	18	0	0	28
łęczyński	0	2	0	1	0	9	8	0	0	12
łukowski	3	1	0	1	0	4	1	1	0	10
opolski	0	1	0	0	0	1	1	1	0	3
parczewski	1	2	0	1	0	2	2	1	2	9
puławski	0	4	1	1	0	1	0	1	0	8
radzyński	0	2	0	0	0	1	0	0	0	3
rycki	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
świdnicki	3	5	0	1	0	2	1	0	0	11
tomaszowski	1	4	0	1	0	0	0	0	0	6
włodawski	1	1	0	1	0	1	1	0	0	4
zamojski	4	3	3	0	0	4	1	0	0	14
m. Biała Podlaska	0	3	1	0	1	0	0	0	0	5
m. Chełm	0	2	1	0	1	1	0	0	0	5
m. Lublin	7	32	9	1	1	36	27	1	0	87
m. Zamość	1	3	2	1	1	11	8	1	0	20
Razem:	44	88	27	15	4	114	76	10	2	304

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

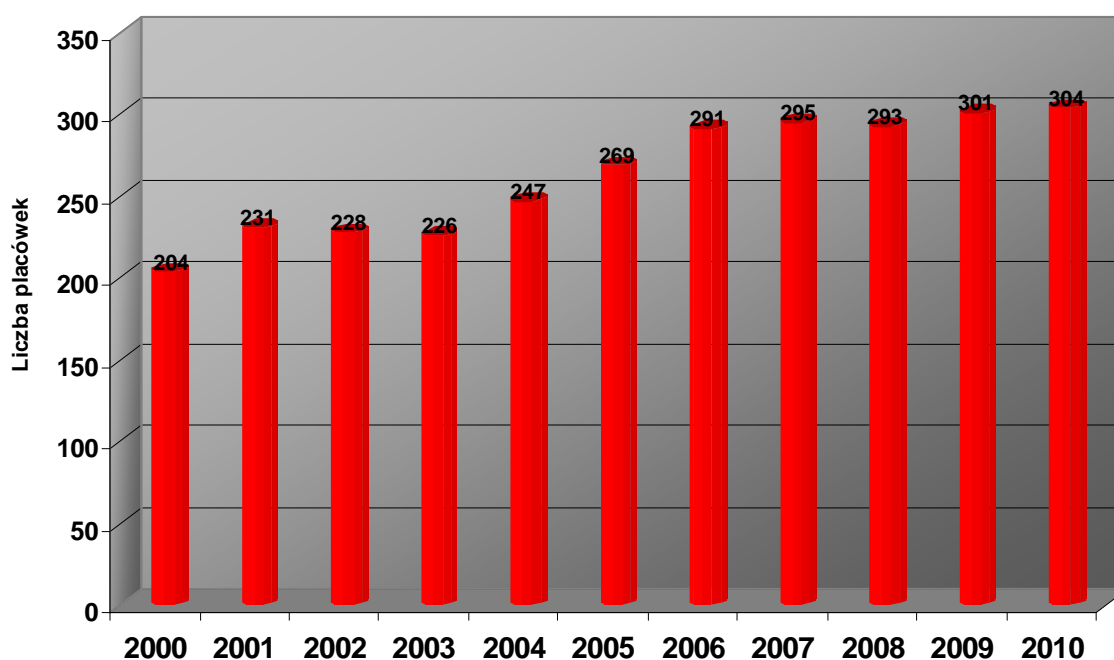
Mapa 2 Liczba JOPS w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Infrastruktura w zakresie pomocy społecznej najbardziej rozwinięta jest w Mieście Lublin, gdzie liczba jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej wynosi 87, co stanowi prawie 1/3 wszystkich podmiotów funkcjonujących na terenie województwa. Powyżej 20 jednostek pomocy społecznej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym skupia jedynie powiat lubelski (28). W powiecie bialskim i mieście grodzkim Zamość funkcjonuje 20 różnego typu placówek. Najmniej placówek funkcjonuje w powiatach: hrubieszowskim, janowskim, opolskim, radzyńskim, włodawskim, ryckim oraz Mieście Grodzkim Chełm i Biała Podlaska - liczba tego typu placówek nie przekracza 5.

Wykres nr 17 Rozwój infrastruktury socjalnej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym w latach 2000-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Chociaż na przestrzeni ostatnich 10 lat na terenie województwa lubelskiego o prawie 100 wzrosła liczba jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym – od 204 w roku 2000 do 302 w roku 2010, to istniejąca infrastruktura socjalna nadal nie zabezpiecza istniejących w tym zakresie potrzeb. Szczególnie dotyczy to placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego, których w województwie funkcjonuje 76 placówek. Korzysta z nich ponad 3 674 osób. Jednakże na terenie 10 powiatów nie ma tego typu placówek, co wskazuje na konieczność rozwoju systemu wsparcia rodzinom niewydolnym wychowawczo.

Infrastruktura o zasięgu lokalnym.

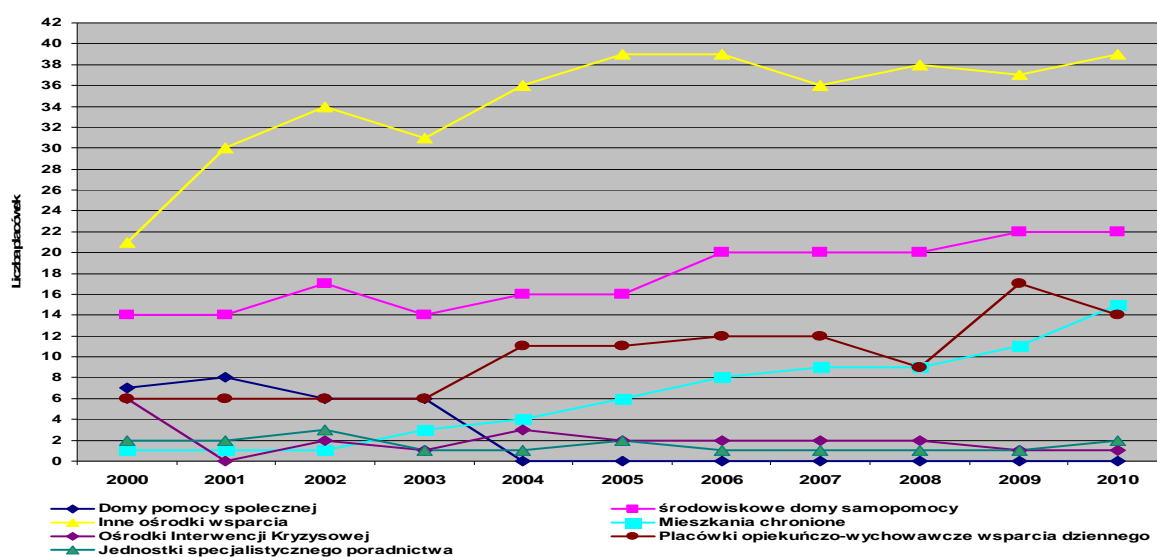
W 2010 r. gminy lub inny podmiot prowadziły 94 jednostki o zasięgu lokalnym finansowane ze środków na pomoc społeczną (w 2009 r. – 89)

Tabela nr 22 Liczba jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym w 2010 r.

Rodzaj jednostki	Liczba jednostek	Liczba osób korzystających
OŚRODKI WSPARCIA, w tym:	61	4 083
środowiskowe domy samopomocy	22	855
dzienne domy pomocy	5	274
noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	14	737
jadłodajnie	6	989
inne ośrodki wsparcia	14	1 228
MIESZKANIA CHRONIONE	15	142
OŚRODKI INTERWENCJI KRYZYSOWEJ	1	1 647
DZIEENNE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZE	14	502
JEDNOSTKI SPECJALISTYCZNEGO PORADNICTWA	1	1 639
KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ	2	42
Razem:	94	8 055

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Wykres nr 18 Liczba placówek o zasięgu lokalnym na przestrzeni lat 2000-2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Na przestrzeni dekady 2000-2010 nastąpiła wyraźna poprawa w zakresie infrastruktury o zasięgu lokalnym. Szczególnie dotyczy to mieszkań chronionych, których liczba systematycznie wzrasta (od 1 mieszkania w 2000 roku, 6 – w 2005 r., do 15 w roku 2010). W ostatnim dziesięcioleciu znacznie wzrosła liczba Środowiskowych Domów Samopomocy. W 2000 roku na terenie województwa funkcjonowało 14 tego typu placówek, zaś w roku 2010 liczba ŚDS wynosiła 22. Na przestrzeni ostatnich 10 lat podwoiła się liczba innych ośrodków wsparcia (z 21 w 2000 roku do 39 w 2010) oraz dziennych placówek opiekuńczo-wychowawczych (od 6 do 14).

Infrastruktura o zasięgu ponadgminnym.

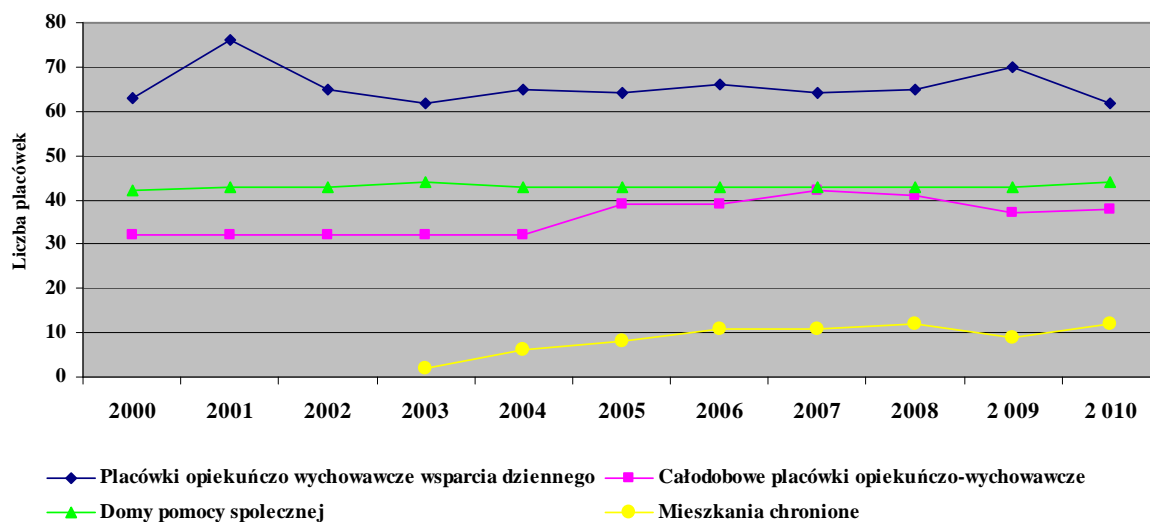
W 2010 r. na terenie województwa funkcjonowało 210 jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej o zasięgu ponadgminnym, finansowanych ze środków na pomoc społeczną, prowadzonych przez powiat lub inny podmiot, z których skorzystało 17 029 osób.

Tabela nr 23 Liczba jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym.

Rodzaj jednostki	Liczba jednostek	Liczba osób korzystających
DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ	44	4 906
OŚRODKI WSPARCIA, w tym:	27	1 466
środowiskowe domy samopomocy	20	1 003
inne ośrodki wsparcia	7	463
MIESZKANIA CHRONIONE	12	49
OŚRODKI INTERWENCJI KRYZYSOWEJ	14	2 800
OŚRODKI ADOPCYJNO - OPIEKUŃCZE	4	1 083
PLACÓWKI OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZE, w tym:	100	5 026
placówki wsparcia dziennego, w tym:	62	3 172
specjalistyczne	5	315
placówki interwencyjne	2	75
placówki rodzinne	10	227
placówki socjalizacyjne	14	528
placówki wielofunkcyjne	12	1 024
JEDNOSTKI SPECJALISTYCZNEGO PORADNICTWA, w tym:	9	1 699
- dla rodzin naturalnych	8	1 353
- dla rodzin zastępczych i adopcyjnych	6	150
- terapii rodzinnej	5	246
Razem:	210	17 029

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

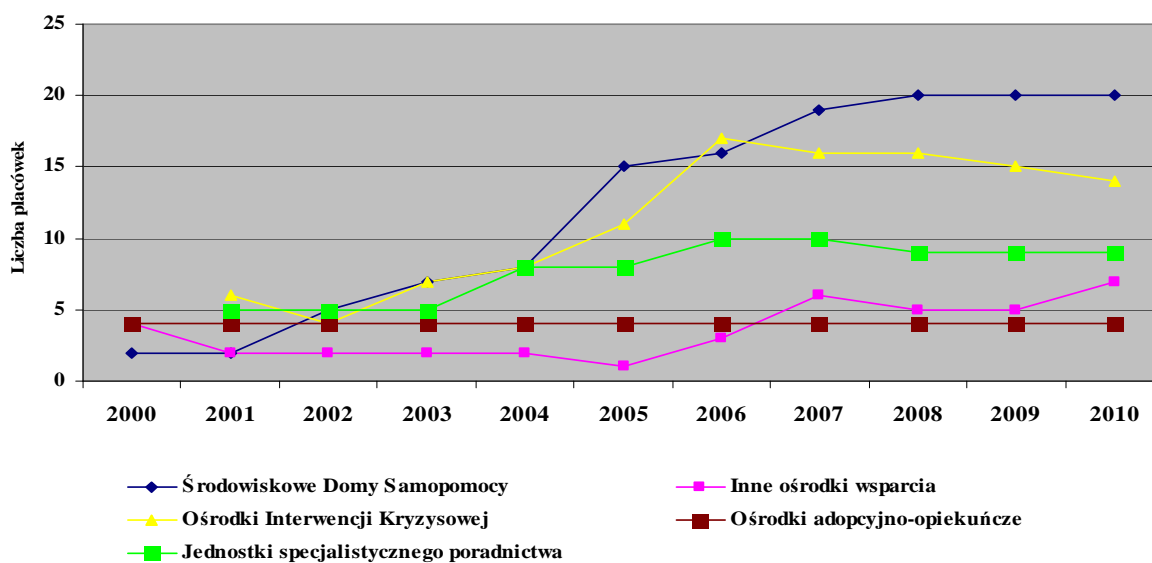
Wykres nr 19 Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych, DPS oraz mieszkań chronionych w latach 2000 – 2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Jak wynika z danych przedstawionych na wykresie nr 19 największy wzrost w zakresie infrastruktury o zasięgu ponadgminnym dotyczy mieszkań chronionych (od 2 w roku 2003 do 12 w 2010 r.) W latach 2005-2007 widoczny jest wzrost liczby całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych (w 2007 roku funkcjonowały 42 tego typu placówki). Na przestrzeni lat nie zmienia się znacząco liczba Domów Pomocy Społecznej (42 w 2000 r., 44 w 2010 r.).

Wykres nr 20 Liczba pozostałych placówek w latach 2000 – 2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Standardy usług w domach pomocy społecznej i placówkach opiekuńczo - wychowawczych.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. termin osiągnięcia przez domy pomocy społecznej i placówki opiekuńczo-wychowawcze obowiązującego standardu świadczonych usług został określony do końca 2012 r.

Na dzień 31.XII.2010 r. na terenie 17 powiatów naszego województwa funkcjonowały 44 domy pomocy społecznej, w których przebywało 4 906 pensjonariuszy. Dla 37 z nich podmiotem prowadzącym jest powiat, a dla 7 inny podmiot uprawniony (organizacja pozarządowa, związki wyznaniowe).

Zgodnie z Informacją Wojewody Lubelskiego z lutego 2011 r. 42 domy pomocy społecznej osiągnęły wymagane standardy usług (95 %). Pozostałe 2 domy posiadają zezwolenie warunkowe. Są to: DPS w Matczynie oraz DPS w Ryżkach. Zgodnie z art.152 ustawy o pomocy społecznej od dnia 1 stycznia 2009 r. organ gminy nie może kierować osób do domu pomocy społecznej prowadzonego na podstawie zezwolenia warunkowego.

Zgodnie z informacją zawartą w Bilansie potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 na zadania inwestycyjne związane z podniesieniem standardu usług w 2011 r. należałoby zabezpieczyć środki finansowe w wys. 7 813 221zł oraz zwiększyć zatrudnienie o 53 etaty.

Tabela nr 24 Liczba DPS-ów w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.

Lp.	Powiat	Liczba jednostek	Liczba osób korzystających
1.	białski	4	479
2.	biłgorajski	2	289
3.	chełmski	3	336
4.	hrubieszowski	0	0
5.	janowski	1	182
6.	krasnostawski	4	579
7.	kraśnicki	3	395
8.	lubartowski	3	305
9.	lubelski	2	216
10.	łęczyński	0	0
11.	łukowski	3	172
12.	opolski	0	0
13.	parczewski	1	97
14.	puławski	0	0
15.	radzyński	0	0
16.	rycki	1	63
17.	świdnicki	3	251
18.	tomaszowski	1	175
19.	włodawski	1	258
20.	zamojski	4	359
21.	m. Biała Podlaska	0	0
22.	m. Chełm	0	0
23.	m. Lublin	7	697
24.	m. Zamość	1	53
Razem:		44	4 906

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 za I-XII.2010 r.

Zgodnie z informacją Wojewody Lubelskiego na dzień 9 maja 2011 r. standardy usług określone w Rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. z 2005 r., Nr 37) na 38 funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego placówek, 30 z nich osiągnęło standardy usług. Placówki, które nie osiągnęły standardów to: Dom Dziecka Nr 2 im. E. Szelburg – Zarembiny w Lublinie, Dom Dziecka w Woli Gałęziowskiej, Rodzinny Dom Dziecka Nr 1 w Bohukałach, Chełmskie Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie, Dom Dziecka w Radoryżu Smolanym, Dom Dziecka w Łukowie, Pogotowie Opiekuńcze w Stoczku Łukowskim oraz Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza w Kijanach.

Zgodnie z informacją powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2011 r. na zadania inwestycyjne niezbędne w celu osiągnięcia standardów w pozostałych placówkach należy zabezpieczyć środki finansowe w wysokości 2 359 256 zł oraz zwiększyć zatrudnienie o 5 etatów.

IV. Kadra pomocy społecznej.

Według danych pochodzących ze sprawozdania MPiPS – 03 w roku 2010 w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zatrudnionych było 7 936 osób, w tym:

- Służby Wojewody realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej – 28 osób
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej – 23 osoby
- Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie – 359 osób
- Ośrodki Pomocy Społecznej – 2 766 osób
- Domy Pomocy Społecznej – 3 036 osób
- Placówki Specjalistycznego Poradnictwa – 12 osób
- Placówki Opiekuńczo – Wychowawcze – 945 osób
- Ośrodki Adopcyjno – Opiekuńcze – 21 osób
- Ośrodki Interwencji Kryzysowej – 42 osoby
- Ośrodki Wsparcia – 704 osoby

Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w latach 2008 – 2010 przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 25 Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w latach 2008 – 2010.

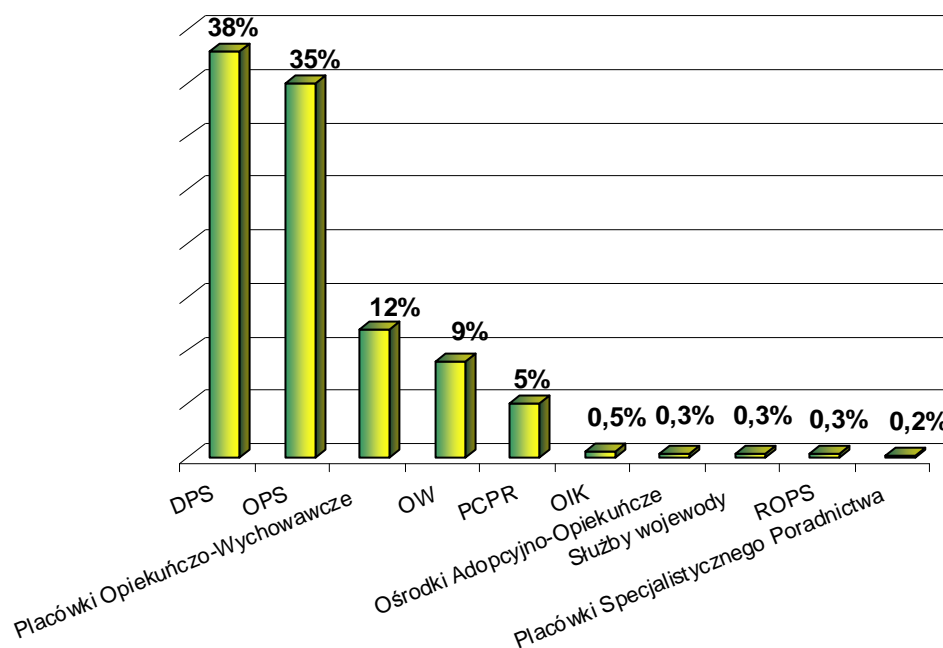
Jednostki organizacyjne	2008	2009	2010
Służby Wojewody realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej	28	30	28
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	17	19	23
Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie	256	355	359

Ośrodki Pomocy Społecznej	2 570	2 641	2 766
Domy Pomocy Społecznej	2 721	2 739	3 036
Placówki Specjalistycznego Poradnictwa	11	8	12
Placówki Opiekuńczo – Wychowawcze	754	927	945
Ośrodki Adopcyjno – Opiekuńcze	24	24	21
Ośrodki Interwencji Kryzysowej	49	32	42
Ośrodki Wsparcia	628	690	704
Razem	7 058	7 465	7 936

Źródło: Diagnoza stanu zastanego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, MPiPS-03 2010 r.

W porównaniu z rokiem 2009 liczba pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej wzrosła w 2010 roku o 471 osób. Wzrost zatrudnienia zauważalny jest w szczególności w Domach Pomocy Społecznej (wzrost o 297 osób) oraz Ośrodkach Pomocy Społecznej (wzrost o 125 osób).

Wykres nr 7 Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2010 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03 2010 r.

W powiatowych centrach pomocy rodzinie oraz ośrodkach pomocy społecznej pod koniec 2010 roku pracowało 3 125 osób, co stanowiło 40 % ogółu zatrudnionych pracowników w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej. Oznacza to, że w porównaniu do analogicznego okresu w roku 2009, liczba pracowników w tych jednostkach wzrosła o 129 osób.

W roku 2010 w ośrodkach pomocy społecznej zatrudnionych było 1 265 pracowników socjalnych (w porównaniu do roku 2009 liczba ta zwiększyła się o 132 osoby), pracę socjalną

w środowisku świadczyło zaś 1 179 osób (o 150 osób więcej niż w roku ubiegłym). Uwzględniając liczbę rodzin, które w 2010 r. skorzystały ze świadczeń pomocy społecznej tj. 76 867 rodzin (77 844 rodzin w roku 2009), na 1 pracownika socjalnego przypadało średnio 61 rodzin (w roku 2009 – 69 rodzin na 1 pracownika socjalnego).

Wśród grupy 1 265 pracowników socjalnych – 65 było zatrudnionych na stanowisku starszy specjalista pracy socjalnej, 383 – specjalista pracy socjalnej, 332 – starszy pracownik socjalny, 484 – pracownik socjalny, 1 – główny specjalista będący pracownikiem socjalnym.

W listopadzie 2010 roku zespół Obserwatorium Integracji Społecznej funkcjonujący w strukturach ROPS w Lublinie, przeprowadził badanie i przygotował raport dotyczący „Analizy zatrudnienia i wykształcenia pracowników merytorycznych i kadry zarządzającej w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego”. Celem badania było rozpoznanie struktury zatrudnienia oraz przygotowania zawodowego, tj. poziomu i kierunku wykształcenia pracowników jednostek działających w sferze pomocy społecznej w województwie lubelskim. Przeprowadzenie badania pozwoliło również na uzyskanie informacji dotyczących form kontynuacji nauki i podwyższania kwalifikacji zawodowych oraz rodzaju posiadanych specjalizacji przez pracowników tych jednostek. Zbadany również został staż pracy w danej instytucji, rodzaj posiadanej umowy o pracę oraz płeć i wiek pracowników. Badanie przeprowadzone zostało w podziale na pracowników merytorycznych oraz kadrę kierowniczą. Z 20 PCPR otrzymano 100 % zwrot wypełnionych ankiet. Z 213 OPS otrzymano 200 kwestionariuszy (94 %), w tym z 4 miast grodzkich. DPS-y odesłały 39 (91 %) wypełnionych ankiet, ŚDS-y – 34 (81 %), Placówki Opiekuńczo-Wychowawcze wraz z Ośrodkami Adopcyjno-Opiekuńczymi 32 (80 %) wypełnione ankiety, natomiast OIK odesłały 10 ankiet, czyli 45 %. Ogółem otrzymano ankiety z 335 instytucji.

Tabela nr 26 Struktura wykształcenia wśród pracowników merytorycznych i kadry zarządzającej w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego w %.

Jednostka	Wyższe magisterskie w %		Wyższe zawodowe w %		Średnie w %		Podyplomowe w %	
	Pracownicy	Kadra	Pracownicy	Kadra	Pracownicy	Kadra	Pracownicy	Kadra
PCPR	67	86	10	11	19	3	---	---
OPS	35	63	26	11	34	6	5	20
DPS	23	53	11	7	63	14	3	26
Plac.Op.- Wych.	66	54	8	1	11	---	15	45
ŚDS	49	60	17	---	28	7	6	33
OIK	81	61	5	4	3	---	11	35

Zródło: opracowanie własne na podstawie raportu „Analiza zatrudnienia i wykształcenia...”

Poziom wykształcenia pracowników PCPR (z wyłączeniem kadry zarządzającej) jest wysoki. Zdecydowana większość posiada wykształcenie wyższe – 76 %, przy czym wykształcenie wyższe magisterskie posiada 67 %, zaś wyższe zawodowe 19 % . 19 % osób ma wykształcenie średnie. 4 %

respondentów nie podało poziomu wykształcenia. W przypadku kadry kierowniczej sytuacja wygląda następująco: 35 osób ukończyło szkołę wyższą, przy czym 31 osób legitymuje się tytułem magistra, zaś 1 osoba ukończyła Policealną Szkołę Pracowników Socjalnych. Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że 18 osób spośród wszystkich pracowników podwyższa wykształcenie. 10 osób kontynuowało naukę na studiach magisterskich, 3 osoby na studiach wyższych zawodowych, zaś 4 osoby na studiach podyplomowych. Do Kolegium Pracowników Służb Społecznych uczęszczała 1 osoba.

Z analizy danych dotyczących poziomu wykształcenia pracowników socjalnych OPS wynika, że jest to grupa zawodowa o wysokich kwalifikacjach. 60 % osób legitymuje się wykształceniem wyższym, w tym tytułem magistra 35 %. Absolwentem wyższych studiów zawodowych, w tym kolegium pracowników służb społecznych jest co 4-ty pracownik socjalny. Około 5 % ma ukończone studia podyplomowe. Wg wskazań respondentów 752 pracowników socjalnych posiada wykształcenie średnie. Spośród wszystkich pracowników socjalnych 12 % podwyższa wykształcenie lub kwalifikacje zawodowe. 41 % z nich doksztala się na studiach wyższych, 36 % na studiach licencyjnych, 11 % natomiast zdobywa specjalizacje zawodowe różnego stopnia lub w formie wykształcenia podyplomowego.

Sytuacja ankietowanej kadry zarządzającej przedstawia się natomiast w następujący sposób: ponad 90 % osób ma wykształcenie wyższe, w tym 20 % ukończyło studia podyplomowe. Wg wskazań respondentów 6 % kierowników i dyrektorów badanych jednostek legitymuje się wykształceniem średnim. Zgodnie ze wskazaniami badanych jednostek spośród kadry kierującej ośrodkami pomocy społecznej 12 % podwyższało kwalifikacje zawodowe. Zdecydowana większość na studiach podyplomowych – 57 %, 18 % zdobywało różnego stopnia specjalizacje zawodowe i tyle samo kontynuowało naukę na wyższych studiach magisterskich. O tytuł licencjata ubiegało się 7 % badanych kierowników OPS.

Tabela nr 27 Procent pracowników zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej posiadających specjalizacje zawodowe.

Jednostka	Specjalizacja z zakresu organizacji pomocy społecznej w %		Specjalizacja I ^o w %		Specjalizacja II ^o w %		Inne	
	Pracownicy	Kadra	Pracownicy	Kadra	Pracownicy	Kadra	Pracownicy	Kadra
PCPR	66	---	19	---	10	---	5	---
OPS	17	81	67	5	15	4	1	10
DPS	54	85	26	2	5	2	15	11
Plac.Op.-Wych.	74	86	21	---	---	---	5	14
ŚDS	65	89	25	---	---	---	10	11
OIK	1 osoba	5 osób	1 osoba	---	---	---	---	1 osoba

Zródło: opracowanie własne na podstawie raportu „Analiza zatrudnienia i wykształcenia...”

Dominująca liczba osób zatrudnionych w PCPR-ach ma ukończoną specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej – 66 % osób, 19 % osób ukończyło specjalizację I^o w zawodzie pracownik socjalny, zaś specjalizację II° – 10 % osób. 5 % pracowników ukończyło inne specjalizacje.

Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS posiada specjalizację I^o w zawodzie pracownik socjalny – 67 % osób. Znacznie mniejsza liczba pracowników zdobyła specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej - 17 % osób oraz specjalizację II° w zawodzie pracownik socjalny – 15 % osób. 1 % pracowników posiada inną, niż wymienione, specjalizację. Osoby kierujące jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej są zobowiązane posiadać specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej. Zdecydowana większość kierowników ośrodków pomocy społecznej w regionie spełnia to ustawowe wymaganie. Niewielka liczba kadry zarządzającej posiada specjalizację I lub II° w zawodzie pracownik socjalny – kolejno 7 % i 6 % osób. Wg wskazań respondentów, co 10-ty kierownik ma inne, niż wymienione w ustawie o pomocy społecznej, specjalizacje zawodowe.

Jak wynika z danych zawartych w Bilansie potrzeb na 2011 rok, swoje kwalifikacje zawodowe chce podnosić 3 079 pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w tym 1 774 pracowników zatrudnionych w OPS, 168 pracowników PCPR, 680 osób zatrudnionych w DPS, 362 pracowników Placówek Opiekuńczo – Wychowawczych, 35 osób pracujących w Ośrodkach Interwencji Kryzysowej oraz 8 – w Ośrodkach Wsparcia. Analiza dokumentów wskazuje na potrzebę szkoleń dotyczących m.in. następujących zagadnień:

- Zarządzanie zasobami ludzkimi,
- Zarządzanie i kontrola wewnętrzna, kontrola zarządcza,
- Wolontariat w pomocy społecznej,
- Organizacja Klubów Integracji Społecznej,
- Kontrola finansowa, ustawa o finansach publicznych i rachunkowości, budżet zadaniowy, fundusz świadczeń socjalnych
- Superwizja w pracy socjalnej,
- Kontrakt socjalny,
- Realizacja i opracowanie Programu Aktywności Lokalnych,
- Diagnozowanie potrzeb i problemów środowiska lokalnego,
- Ewaluacja projektów i programów społecznych,
- Identyfikacja i korzystanie z zasobów informacyjnych,
- Praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi, chorymi psychicznie i ich rodzinami, osobą starszą – opieka, organizacja czasu wolnego, pomoc, terapia,
- System profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną,
- Zespół interdyscyplinarny,
- Przemoc w rodzinie – rozpoznanie, pomoc przeciwdziałanie.

W ramach projektu 1.24 „Kształcenie kadry zarządzającej instytucji pomocy i integracji społecznej”, realizowanego przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich na zlecenie Departamentu

Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, pracownicy ROPS dokonali szczegółowego rozeznania w zakresie zapotrzebowania na kształcenie w zakresie studiów podyplomowych. Lista kandydatów składała się z kadry zatrudnionej w ośrodkach pomocy społecznej, powiatowych centrach pomocy rodzinie, placówkach opiekuńczo – wychowawczych oraz Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej. W 2010 r. 236 osób podjęło oraz ukończyło studia podyplomowe na Uniwersytecie Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie na kierunkach: zarządzanie projektami a polityka Unii Europejskiej (40 osób), zarządzanie w administracji publicznej (82 osoby) oraz organizacja pomocy społecznej (114 osób).

Rok 2010 był trzecim rokiem realizacji projektu systemowego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, którego celem jest podniesienie kwalifikacji oraz wzrost kompetencji i potencjału kadr jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, poprawa jakości usług świadczonych przez instytucje pomocy i integracji społecznej oraz doskonalenie systemu zarządzania tymi instytucjami. Celem specjalistycznych działań doradczych jest wsparcie merytoryczne i metodyczne pracowników ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie w zakresie rozwoju form aktywnej integracji, kierunków rozwoju pracy socjalnej i pracy z klientem oraz prawidłowej realizacji zadań w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Istotnym elementem projektu jest również wypracowanie i wzmocnienie modelu współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych. W ramach Poddziałania 7.1.3 „*Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej*” zrealizowano 6 modułów szkoleniowych, o łącznej liczbie 2 894 godzin. Wzięło w nich udział 3 060 osób, z czego 1 613 osób wzięło udział w szkoleniach po raz pierwszy. W 2010 roku szkolenia były skierowane do pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w tym kadry zarządzającej oraz pracowników NGO.

Szkolenia przeprowadzone w 2010 r.:

- ✓ Pomoc społeczna, prawne podstawy działalności – 180 osób
- ✓ ABC pomocy osobom niepełnosprawnym – 30 osób
- ✓ Środowiskowe metody pracy socjalnej – 99 osób
- ✓ Współpraca z „Marzycielem” – 187 osób
- ✓ Pomoc ofiarom przestępstw – 183 osoby
- ✓ Klub Integracji Społecznej – 27 osób
- ✓ Public relations w JOPS – 196 osób
- ✓ Wolontariat w pomocy społecznej – 99 osób
- ✓ Zarządzanie zasobami ludzkimi – 192 osoby
- ✓ Zarządzanie NGO – 201 osób
- ✓ Źródła finansowania NGO – 201 osób
- ✓ Współpraca lokalna – 196 osób
- ✓ Public relations w NGO – 200 osób
- ✓ Partnerstwo NGO – Samorząd – 197 osób
- ✓ Współpraca PUP – OPS – 200 osób
- ✓ Partnerstwa-bezpieczna przyszłość – 99 osób

- ✓ Zespół interdyscyplinarny – 215 osób
- ✓ Socjoterapia, skuteczna pomoc – 45 osób
- ✓ Superwizja w pracy socjalnej – 15 osób
- ✓ Zespół zadaniowy – 18 osób
- ✓ Standardy pracy świetlic – 89 osób
- ✓ Prawne aspekty świadczeń społecznych – 150 osób
- ✓ Szkolenia ECDL z zakresu umiejętności komputerowych – 41 osób

V. Organizacje pozarządowe działające w zakresie pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego.

Obowiązek realizacji zadań pomocy społecznej spoczywa na administracji samorządowej i rządowej jednak uzupełniające działania w tym obszarze podejmują również organizacje pozarządowe i inne niepubliczne podmioty. Ze względu na skalę występowania zjawisk powodujących konieczność interwencji ze strony służb pomocy społecznej niezbędną jest ścisła współpraca oraz kompleksowość działań sektora publicznego i pozarządowego.

Z materiałów nadesłanych przez gminy i powiaty do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w celu sporządzenia bilansu potrzeb na 2011 r. wynika, iż na terenie województwa lubelskiego działa w obszarze pomocy społecznej – a jednocześnie współpracuje z ośrodkami pomocy społecznej i powiatowymi centrami pomocy rodzinie – ok. 900 organizacji pozarządowych o charakterze zarówno lokalnym jak i ogólnopolskim.

Zakres współpracy obejmuje wiele różnorodnych dziedzin. Z punktu widzenia zadań pomocy społecznej najistotniejsze wydają się jednak być następujące obszary:

- udzielanie osobom potrzebującym schronienia i posiłku (noclegownie, jadłodajnie), pomoc w naturze oraz wszelkie działania prowadzące do zapobiegania zjawisku bezdomności oraz do eliminowania skutków ubóstwa zwłaszcza, jeżeli dotyka ono dzieci,
- wielopłaszczyznowa pomoc osobom znajdującym się w kryzysie spowodowanym występowaniem różnego rodzaju patologii (alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie), obejmująca zarówno udzielanie schronienia ofiarom przemocy, opiekę nad dziećmi, jak i prowadzenie terapii rodzinnej, wsparcie psychologiczne, poradnictwo, doradztwo, profilaktykę,
- organizowanie czasu wolnego oraz wypoczynku dzieci i młodzieży pochodzących zwłaszcza z rodzin patologicznych, ale również wielodzietnych bądź mieszkających na terenach ulegających degradacji (np. wsie popegeerowskie), ich aktywizacja poprzez sport, promowanie walorów turystycznych i kulturalnych regionu,
- wspieranie lokalnej przedsiębiorczości i inicjatyw gospodarczych połączone z tworzeniem miejsc pracy i aktywizacją bezrobotnych,
- szeroko pojęta pomoc osobom niepełnosprawnym sprzyjająca ich wieloaspektowej integracji ze społeczeństwem, obejmująca wszystkie formy rehabilitacji, współdziałanie w pozyskiwaniu funduszy ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

oraz likwidacji barier architektonicznych, prowadzenie warsztatów terapii zajęciowej, a także wsparcie w zaspokajaniu codziennych potrzeb osób z dysfunkcjami,

- opieka nad osobami starszymi, usługi opiekuńcze, prowadzenie domów pomocy społecznej i placówek pobytu dziennego, aktywizacja seniorów.

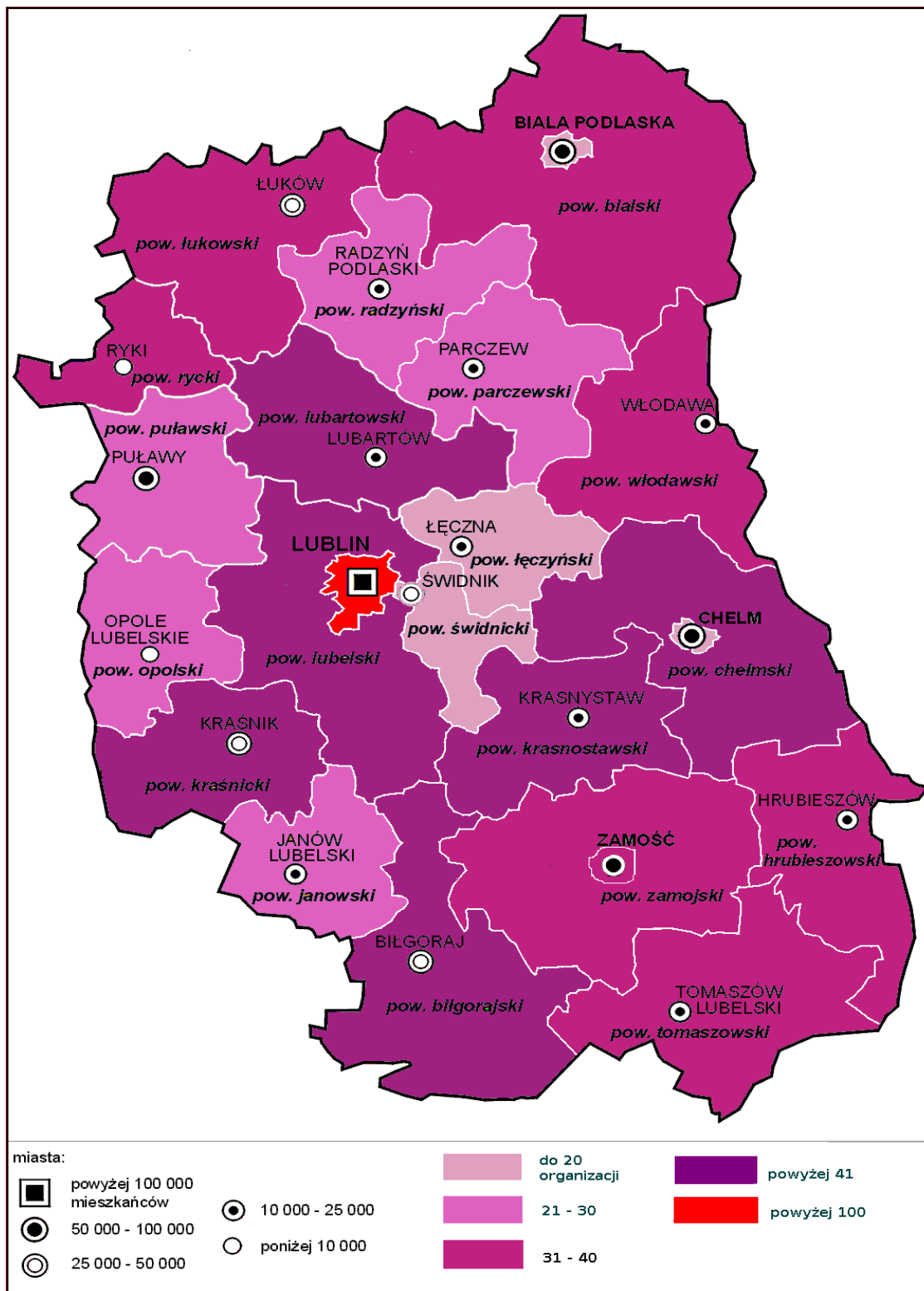
Należy zauważyć, iż na terenie województwa lubelskiego organizacje pozarządowe skupione są przede wszystkim w dużych ośrodkach miejskich. Rozmieszczenie organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej, z którymi współpracują ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, przedstawia tabela nr 28.

Tabela nr 28 Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z OPS i PCPR w latach 2009 i 2010.

L.p.	Powiat	Liczba NGO współpracujących z OPS i PCPR w 2009 r.	Liczba NGO współpracujących z OPS i PCPR w 2010 r.
1	białski	28	31
2	biłgorajski	46	46
3	chełmski	49	52
4	hrubieszowski	46	37
5	janowski	29	26
6	krasnostawski	40	44
7	kraśnicki	54	64
8	lubartowski	52	58
9	lubelski	62	66
10	łęczyński	24	20
11	łukowski	20	35
12	opolski	33	30
13	parczewski	21	21
14	puławski	35	29
15	radzyński	21	29
16	rycki	31	31
17	świdnicki	15	14
18	tomaszowski	36	33
19	włodawski	33	39
20	zamojski	37	39
21	m. Biała Podlaska	15	11
22	m. Chełm	12	8
23	m. Lublin	128	115
24	m. Zamość	21	31
Razem:		878	909

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilansu potrzeb na rok 2010 i 2011

Mapa nr 3 Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z OPS i PCPR w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilansu potrzeb na rok 2010 i 2011

Organizacje pozarządowe są ważnym partnerem Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w realizacji zadań w zakresie polityki społecznej. Dobór oraz zlecenie zadań pomocy społecznej organizacjom pozarządowym jest realizacją celów strategicznych Strategii Polityki Społecznej

Województwa Lubelskiego i programu „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez efektywną pomoc społeczną”.

W 2010 r. na zlecenie zadań organizacjom pozarządowym z budżetu Województwa Lubelskiego zostały zabezpieczone środki finansowe w wys. **715 000 zł.** W ramach tych środków dofinansowano realizację następujących zadań:

zadanie	Liczba organizacji, które otrzymały dofinansowanie	Kwota udzielonych dotacji (w zł.)
Zadanie I. Organizacja i rozwój systemu wsparcia dla rodzin z dziećmi, w szczególności na obszarach wiejskich, w tym realizacja projektu „Rozwój środowiskowych form wsparcia skierowanych do rodzin z dziećmi”:		
Organizacja i prowadzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	35	228 500
Realizacja programów terapeutycznych na rzecz rodzin	14	40 000
Zadanie II. Wspieranie działań na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym:		
Realizacja działań wspierających osoby i rodziny zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym prowadzenie schronisk, noclegowni i innych form wsparcia	17	125 000
Prowadzenie Ośrodków Interwencji Kryzysowej	8	30 000
Zadanie III. Promocja inicjatyw środowiskowych na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych:		
Prowadzenie działań zapobiegających izolacji i marginalizacji osób niepełnosprawnych	33	131 500
Wspieranie działań w zakresie dostarczania żywności najuboższym mieszkańcom województwa	34	80 000
Zadanie IV. Wspieranie działań w zakresie dostarczania żywności najuboższym mieszkańcom województwa:		
Wspieranie działań w zakresie dostarczania żywności najuboższym mieszkańcom województwa	7	80 000

Źródło: Opracowanie własne na podstanie sprawozdania merytorycznego z działalności Oddziału Pomocy Społecznej za rok 2010

Podsumowanie.

Rozwój aktywnej polityki lokalnej opartej na interdyscyplinarności działań, rozwój sektora ekonomii społecznej, doskonalenie zawodowe kadry pomocy społecznej to tylko niektóre działania podejmowane przez administrację publiczną oraz sektor pozarządowy mające na celu ograniczanie niekorzystnych zjawisk społecznych.

Systematycznie maleje liczba mieszkańców województwa lubelskiego korzystających ze świadczeń pomocy społecznej – od 14,3 % w 2005 roku do 11,1 % w 2010 r. Jednak są powiaty, na terenie których odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej stale utrzymuje się na wysokim poziomie. Należą do nich: włodawski – 19,6%, chełmski – 18,8% oraz parczewski – 18,7 %. Do dominujących przyczyn korzystania ze świadczeń pomocy społecznej należą: ubóstwo (6 % ludności województwa, a 57 % ogółu korzystających z pomocy społecznej), bezrobocie (5 % ludności województwa, 46 % korzystających z pomocy społecznej), niepełnosprawność (3 % ludności województwa, 31 % korzystających z pomocy społecznej), bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych (3 % ludności województwa, 19 % korzystających z pomocy społecznej) oraz długotrwała choroba (3 % ludności województwa, 32 % korzystających z pomocy społecznej).

W jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej systematycznie wzrasta liczba zatrudnionych pracowników, co przekłada się na wzrost jakości świadczonych usług. Nadal 27 gmin i 3 miasta grodzkie, czyli 30 ośrodków na 213, nie osiągnęło wymaganego wskaźnika zatrudnienia (w przypadku miast na prawach powiatu pod uwagę brano byli pracownicy socjalni realizujący zadania gminy). Liczba mieszkańców w województwie lubelskim w 2009 r. wynosiła ogółem 2 157 202 osoby, a liczba pracowników socjalnych – 1 265. Wynika z tego, iż na 1 pracownika socjalnego przypadało w 2010 r. - 1 705 osób.

Podniesienie kwalifikacji, wzrost kompetencji i potencjału kadr pomocy i integracji społecznej w regionie oraz poprawa jakości świadczonych usług jest głównym celem projektu systemowego ROPS w ramach Poddziałania 7.1.3 PO KL „Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej”. W 2010 roku ROPS zrealizował 6 modułów szkoleniowych, o łącznej liczbie 2 894 godzin, w których udział wzięło 3 060 osób. Świadczy to o nieustającej chęci doskonalenia się oraz podnoszenia swoich kwalifikacji oraz kompetencji zawodowych przez pracowników tych jednostek.

Chociaż na przestrzeni ostatnich 10 lat na terenie województwa lubelskiego wzrosła liczba jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym (z 204 w 2000 r. do 304 w 2010 roku) to nadal występują potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury socjalnej, świadczącej usługi dla osób starszych, dzieci i młodzieży oraz osób niepełnosprawnych. Z pewnością na poprawę infrastruktury socjalnej na obszarach wiejskich, a w szczególności na usługi skierowane do osób starszych, dzieci i młodzieży oraz rodzin z dziećmi, a także na rozwój sektora pozarządowego oraz partnerstwa publiczno – społecznego wpłynęła realizacja Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich, w którym uczestniczyło 97 najbiedniejszych gmin z naszego województwa. Ogólna alokacja środków dla województwa wyniosła 29 354 919,20 zł, czyli 7 672 834,24 euro.

Infrastruktura socjalna najmniej rozwinięta jest na terenie powiatów: hrubieszowskiego, ryckiego, radzyńskiego, opolskiego, janowskiego i włodawskiego, na terenie których funkcjonuje od 2

do 4 placówek. Najlepiej rozwinięta zaś jest na terenie Miasta Lublin (87 jednostek), powiatu lubelskiego (28 jednostek), powiatu bialskiego i Miasta Zamość (po 20 jednostek).

Stale wzrasta jakość usług świadczonych w domach pomocy społecznej i placówkach opiekuńczo – wychowawczych. Zgodnie z informacją Wojewody Lubelskiego /stan na 9 maja 2011 r./ tylko 2 domy pomocy społecznej na 44 i 8 placówek opiekuńczo wychowawczych spośród 38 nie spełnia standardów świadczonych usług określonych w przepisach wykonawczych do ustawy o pomocy społecznej. Możliwość pozyskania środków finansowych w ramach Polsko – Szwajcarskiego Programu Współpracy przyczyni się do dalszego podnoszenia jakości świadczonych usług w domach pomocy społecznej i placówkach opiekuńczo – wychowawczych.

Niewątpliwie wpływ na poprawę sytuacji mieszkańców naszego województwa zagrożonych wykluczeniem społecznym mają działania podejmowane przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie w ramach projektów systemowych i konkursowych finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W 2010 r. instrumentami aktywnej integracji (kontrakty socjalne, KIS, CIS i inne) objętych zostało ponad 6 000 osób, głównie długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, młodzieży i bezdomnych.

Aktywizacja zawodowa osób wykluczonych społecznie wpisuje się w szeroko rozumianą ekonomię społeczną. W ramach działań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w tym zakresie powołano zespół, którego zadaniem jest opracowanie wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubelskim. Stworzy on możliwość kreowania wizerunku podmiotów ekonomii społecznej na Lubelszczyźnie pozytywnie wpływając na rozwój aktywnej polityki społecznej oraz interdyscyplinarność i wspólnotowy charakter działania. ROPS na poziomie regionalnym będzie miał wpływ na kierunek rozwoju ekonomii społecznej w naszym województwie.

Wartym do zaznaczenia wydaje się fakt wzrostu liczby organizacji pozarządowych działających w obszarze polityki społecznej. Niewątpliwie NGO są ważnym partnerem zarówno ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, jak i Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej. Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z OPS i PCPR na terenie województwa lubelskiego wzrosła z 878 w 2009 r. do 909 w 2010 r., czyli przybyło 31 NGO. Wzrost znaczenia partnerów w postaci organizacji pozarządowych w realizacji zadań w zakresie polityki społecznej wskazuje na dalsze działania zmierzające do stwarzania jak najlepszych warunków do ich rozwoju oraz wpieranie ich działalności.

Ocena jakości dostępnych informacji w obszarze polityki społecznej jest bardzo ważnym elementem we właściwym diagnozowaniu i planowaniu działań przez instytucje pomocy i integracji społecznej. W ocenie respondentów badania przeprowadzonego przez Obserwatorium Integracji Społecznej pt. „Identyfikacja potrzeb informacyjnych z obszaru polityki społecznej na terenie województwa lubelskiego”, dostępne informacje na temat grup zagrożonych wykluczeniem społecznym nie spełniają oczekiwań. Mają oni również trudności w dostępie do tych informacji. W związku z tym konieczne wydaje się usprawnienie systemu przekazywania, udostępniania i aktualizacji informacji. Stworzenie zintegrowanego systemu informacji powinno być priorytetowym zadaniem w obszarze polityki społecznej. Konieczne wydaje się również stworzenie jednolitej bazy

danych obejmującej informacje na temat wszystkich grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, a w szczególności osób niepełnosprawnych, ponieważ jest to najczęściej wymieniana grupa wśród wszystkich badanych instytucji. Z analizy materiału badawczego wynika także konieczność zdiagnozowania problemów społecznych istniejących od dawna i nowo powstałych, w których, w opinii respondentów, występują deficyty informacyjne. Rzetelnej diagnozy wymagają przede wszystkim: alkoholizm, przemoc w rodzinie, bezrobocie oraz niepełnosprawność zakwalifikowane przez respondentów do problemów społecznych występujących od dawna. Z kolei wśród problemów nowych wskazane jest rozpoznanie takich zjawisk jak: migracje zarobkowe i eurosieroctwo, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, uzależnienia od hazardu i nowych technologii, uzależnienia od narkotyków i innych środków odurzających oraz przestępczość nieletnich. Wśród rekomendowanych obszarów badawczych respondenci wskazali na cykliczny monitoring następujących problemów:

- ✓ Przemoc – szczególnie przemoc w rodzinie, dostępne formy pomocy, programy pomocowe dla ofiar;
- ✓ Bezrobocie – w szczególności osób długotrwale pozostających bez zatrudnienia
- ✓ Problem niepełnosprawności – w tym aktualne zapotrzebowanie rynku pracy w oferty dla osób niepełnosprawnych, giełdy pracy;
- ✓ Alkoholizm – szczególnie jego wpływ na funkcjonowanie rodziny, współuzależnienie oraz inne problemy sprzężone prowadzące do dysfunkcyjności rodziny oraz funkcjonowania jednostki w społeczeństwie;
- ✓ Bezradność opiekuńczo – wychowawcza – w podejściu interdyscyplinarnym, wieloaspektowym;
- ✓ Problemy osób chorych psychicznie – stygmatyzacja i marginalizacja społeczna, działania w sferze pomocy społecznej skierowane do chorych psychicznie, zagospodarowanie czasu wolnego, profesjonalna terapia.

Na przestrzeni ostatnich lat zaszły istotne zmiany w funkcjonowaniu pomocy społecznej. W dalszym ciągu istotnym elementem wydaje się zmniejszanie dysproporcji w dostępie do infrastruktury społecznej pomiędzy wsią i miastem oraz w stosunku do kraju, a także aktywne wsparcie funkcji podmiotów funkcjonujących w sferze społecznej, w tym również organizacji pozarządowych. Stworzenie społeczeństwa zintegrowanego, w którym najsłabsi jego członkowie zagrożeni ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz posiadający inne problemy będą mieli zapewnione odpowiednie wsparcie, umożliwi przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych oraz zapewni godne warunki życia.

Spis tabel, wykresów i map.

- Wykres nr 1 Odsetek mieszkańców Lubelszczyzny ze względu na wiek i płeć.
- Wykres nr 2 Stopa bezrobocia w powiatach województwa lubelskiego na koniec grudnia 2010 r.
- Wykres nr 3 Udział osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w stosunku do ogółu bezrobotnych w województwie lubelskim.
- Wykres nr 4 Poziom wykształcenia wśród bezrobotnych (stan za I. półrocze 2010 roku).
- Wykres nr 5 Dynamika przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto (w zł) w sektorze przedsiębiorstw w latach 2005-2010.
- Wykres nr 6 Liczba emerytów i rencistów w latach 2008-2010 (w tysiącach).
- Wykres nr 7 Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2010 roku.
- Wykres nr 8 Odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w 2010 roku do liczby ludności w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.
- Wykres nr 9 Liczba osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w latach 2000 – 2010.
- Wykres nr 10 Liczba osób w rodzinach objętych świadczeniami pomocy społecznej w latach 2000 – 2010 w stosunku do liczby mieszkańców województwa (%).
- Wykres nr 11 Średni odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2005-2010 .
- Wykres nr 12 Wydatki ponoszone przez gminy i powiaty na realizację świadczeń pieniężnych w latach 2000 – 2010.
- Wykres nr 13 Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z dominujących przyczyn w latach 2005-2010.
- Wykres nr 14 Struktura rodzin korzystających z pomocy społecznej w 2010 r.
- Wykres nr 15 Gminy realizujące aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
- Wykres nr 16 Liczba cudzoziemców, którym udzielono pomocy w latach 2008 – 2010 w województwie lubelskim.
- Wykres nr 17 Rozwój infrastruktury socjalnej o zasięgu lokalnym i ponadgminnym w latach 2000-2010.
- Wykres nr 18 Liczba placówek o zasięgu lokalnym na przestrzeni lat 2000-2010.
- Wykres nr 19 Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych, DPS oraz mieszkań chronionych w latach 2000 – 2010.
- Wykres nr 20 Liczba pozostałych placówek w latach 2000 – 2010.
-
- Tabela nr 1 Przeciętna wysokość świadczeń społecznych w 2010 (w złotych).
- Tabela nr 2 Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wg Eurostat w 2008 roku.
- Tabela nr 3 Stopień zagrożenia ubóstwem powiatów województwa lubelskiego w latach 2007-2009.
- Tabela nr 4 Warunki życia gospodarstw domowych – ranking województw.
- Tabela nr 5 Powody przyznania pomocy w województwie lubelskim oraz w reszcie kraju w %.
- Tabela nr 6 Liczba pracowników socjalnych oraz liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną.

- Tabela nr 7 Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej w 2010 r. wg powiatów.
- Tabela nr 8 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2005-2010 w stosunku do liczby mieszkańców powiatów (%).
- Tabela nr 9 Wydatki na realizację świadczeń pieniężnych w latach 2000-2010.
- Tabela nr 10 Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy.
- Tabela nr 11 Liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych.
- Tabela nr 12 Liczba Zakładów Pracy Chronionej oraz zatrudnianych pracowników niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2007 – 2010 .
- Tabela nr 13 Liczba Zakładów Aktywności Zawodowej oraz zatrudnionych pracowników niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2007 – 2010.
- Tabela nr 14 Liczba uczestników ŚDS i WTZ w latach 2007 – 2010.
- Tabela nr 15 Powody trudnej sytuacji życiowej.
- Tabela nr 16 Liczba osób bezrobotnych, niepełnosprawnych, starszych oraz uzależnionych korzystających z pomocy społecznej.
- Tabela nr 17 Liczba rodzin zastępczych i przebywających w nich dzieci w województwie lubelskim w latach 2007-2010.
- Tabela nr 18 Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem dla osób opuszczających rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapeutyczne zapewniające całodobową opiekę, zakłady poprawcze.
- Tabela nr 19 JOPS o zasięgu lokalnym i ponadgminnym funkcjonujące w 2010 roku.
- Tabela nr 20 Liczba JOPS w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.
- Tabela nr 21 Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego.
- Tabela nr 22 Liczba jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym w 2010 r.
- Tabela nr 23 Liczba jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym.
- Tabela nr 24 Liczba DPS-ów w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.
- Tabela nr 25 Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w latach 2008 – 2010.
- Tabela nr 26 Struktura wykształcenia wśród pracowników merytorycznych i kadry zarządzającej w jednostkach pomocy społecznej na terenie województwa lubelskiego w %.
- Tabela nr 27 Procent pracowników zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej posiadających specjalizacje zawodowe.
- Tabela nr 28 Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z OPS i PCPR w latach 2009 i 2010.
- Mapa nr 1 Odsetek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego w stosunku do liczby mieszkańców (%).

- Mapa nr 2 Liczba JOPS w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego.
- Mapa nr 3 Liczba organizacji pozarządowych współpracujących z OPS i PCPR w 2010 r.